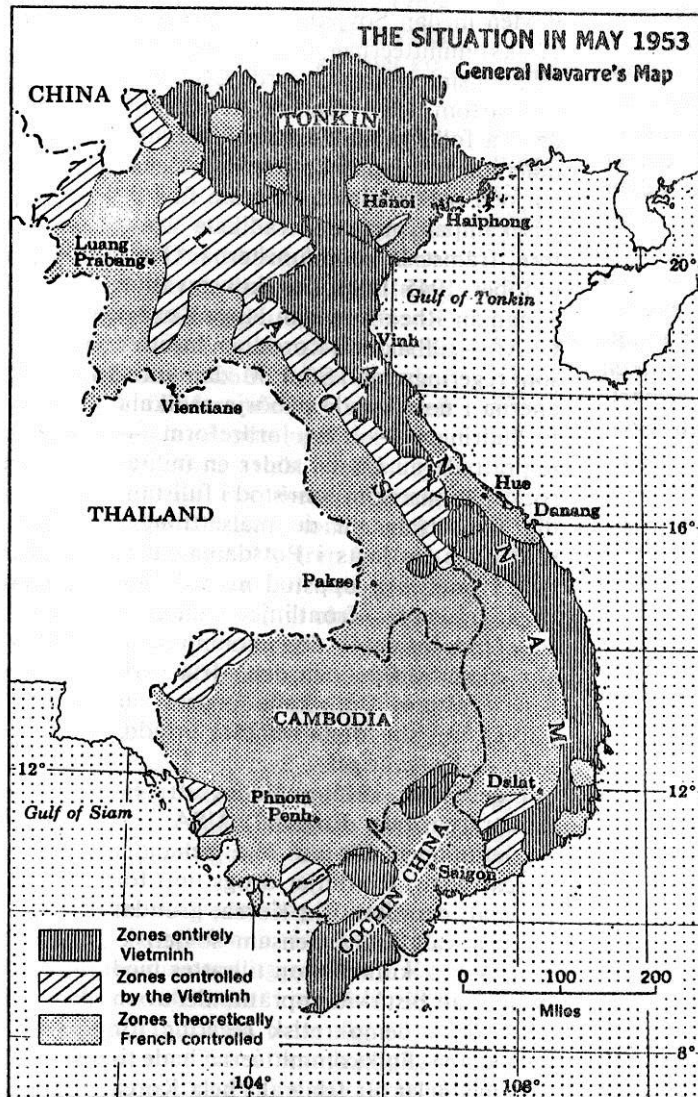

Stig Eriksson

Genèveavtalet 1954 – stormaktsbesluten och Vietnam

[Se även den dokumentation om Genève-avtalet som finns på denna webbplats *MF anm.*]

Den som för tio år sedan påstått att det befriade Vietnam skulle hamna i krig med Kampuchea, eller att det "socialistiska Kina" skulle ta upp vapnen mot Vietnam, hade nog blivit betraktad som närmast galen. Framst då av de som under Vietnamkriget sett Kinas Kommunistiska Parti (KKP), FNL och de Röda Khmererna som en enad front mot USA-imperialismen.

Men för dem som tittat bakom det offentliga fras- och propagandamaskineriets fasader kom konflikterna inte att framstå som helt oväntade. Man kunde förvåna sig över att brytningarna mellan parterna gick väl långt – det rörde sig trots allt om väpnad kamp mellan tidigare vapenbröder! Men att det funnits långa hårda politiska och ideologiska strider bakom kulisserna var ingen nyhet.

Det är det som föreliggande artikel om utvecklingen i Indokina före, under och efter konferensen i Genève 1954 vill belysa. Trots att det nu är över 25 år sedan bär utvecklingen i Indokina (och dess förhållande till Kina) ännu svåra märken av de beslut som kom att fattas där. Under några hektiska sommarmånader åter-speglades, i denna annars så fridfulla

kapitalistiska avkrok, motsättningarna mellan revolution och kontrarevolution, mellan imperialism och nationell frigörelse; mellan "gamla" och "nya" imperialistiska stater, mellan mindre och större "kommunistiska" byråkratier, mellan kamp och kapitulation.

Det bokslut som vi idag kan göra över denna händelse ger en god bild av de motsättningar som än idag kastar en mörk skugga över den indokinesiska revolutionens fortsatta möjligheter. Trots att dessa motsättningar under de senaste 2-3 åren bragts i ljuset, inte minst av de vietnamesiska kommunisterna själva (och som tigit alltför länge!) är det ändå nödvändigt att vika undan även de mest tunna och till synes oförargliga slöjorna. Sanningen är alltid revolutionär, har det säkerligen skrivits tusen gånger. Men det gör det inte mindre sant eller mindre viktigt den 1001:a...

* * *

Kinas utrikespolitik efter Maos och Röda Arméns maktövertagande markeras redan från sin allra första början av strävan efter "fredlig samlevnad" med den kapitalistiska omvärlden. Denna strävan

formulerades dock i uttalade principer först under våren 1954. Förutom att denna politik motsvarar den kinesiska byråkratins egenintressen, motsvarar den också alliansen med sovjetbyråkratin under denna period. Den kinesiska utrikespolitiken uppvisar därför en hög grad av samstämmighet och beroende gentemot Sovjets politik och internationella agerande vid denna tidpunkt. Ett gott exempel på detta är det politiska toppspel som ledde fram till den välkända konferensen om Korea och Indokina i Genève 1954.

Sydostasien var – och är – annars Kinas viktigaste inflytelsesfär. Men just under 50-talets första hälft sammanföll Sovjetbyråkratins och Pekingbyråkratins intressen just där:

Även om han ibland ansåg att den var alltför försiktig, ogillade inte Mao den internationella politik som fördes av Stalin efter 1947 och som sedan fortsatte de första åren efter hans död: Sovjet satte sig överallt till motvärn mot USA, som försökte stoppa och driva tillbaka den kommunistiska vågen. Men Sovjet behövde allierade för att lyckas, och i Västeuropa fann man inga. I Tredje Världen däremot, höll en gynnsam situation på att växa fram. Och vilket land var bäst skickat att dra fördel av denna situation om inte Kina, det största landet i den s k Tredje Världen? De sovjetiska ledarna var kanske mindre glada åt att de utestängdes från förberedelserna för den konferens som de asiatiska och afrikanska länderna höll i Bandung 1955, men de kunde inte annat än glädjas åt dess resultat, på samma sätt som de uppskattat Zhou Enlais skicklighet vid Genèvekonferensen om Indokina 1954. Kina spelade rollen av resonabel stormakt, allierad med Sovjet, men också med Indien, Indonesien och Egypten. Detta var den kommunistiska världens öppning mot länderna i den underutvecklade delen av världen.¹

Men vi ska inte gå händelserna i förväg. Låt oss gå igenom den händelseutveckling som föregick konferensen i Genève.

”Det första Indokinakriget” och kriget i Korea.

Den s k *Augustirevolutionen* 1945 förde det kommunistledda Vietminh till makten och den ”fria republiken Vietnam” utropades. Men segern förbyttes omedelbart i nederlag. Ho Chi Minhs och vietminhledningens blinda tilltro till de allierade gav den franska kolonialismen en oförtjänt återhämtning. Brittiska trupper, under ledning av general Gracey, tilläts landstiga i Saigon under förövändningen att de skulle ”avväpna kvarblivna japanska styrkor”. Men briterarna lät istället *beväpna* både de japanska och franska trupperna och satte igång omfattande strider mot den nya Vietminh-regimen som drevs ut ur staden. När Saigon vaknade upp på morgonen den 22 september hade det franska väldet återupprättats.²

Ho Chi Minh och Vietminh befann sig nu åter i ”folkkrigets” position. Och efter franska flottans beskjutningar av Haiphong i november – med 6 000 civila offer! – rådde fullt krigstillstånd mellan Frankrike och ”fria republiken Vietnam”. ”Det första indokinakriget” hade börjat...

Trots Vietminhs kapitulation efter Augustirevolutionen åtnjöt rörelsen stor popularitet och gjorde stora framsteg i kriget mot fransmännen.³ Mot slutet av 1947 hade dessa framgångar nått så långt att fransmännen började förstå att de inte kunde vinna med enbart militära medel. Ett första försök att dämna upp Vietminhs framfart var att sätta upp en konkurrerande regim till Vietminh på det politiska planet. I ledningen för denna pseudo-nationalistiska regim sattes Bao Dai, ”kejsaren av Annam”.⁴ Men fransmännens försök att framställa regimen som ”oberoende” misslyckades totalt. Dels var Bao Dai klart misskrediterad av sitt tidigare samröre med den franska kolonialismen, och för det andra dominerade den franska kolonialadministrationen i praktiken helt den ”nya” staten. Fransmännens kommuniststämpel över alla som motsatte sig Bao Dai-regimen ledde också till en ökad polarisering i folkmedvetandet: trots Bao Dai stod den egentliga kampen om Vietnams oberoende mellan Vietminh och Frankrike.

¹ Martinet, Gilles, *Kommunismens fem ansikten*, Stockholm, 1973, s. 139.

² Om detta se Rosie, George, *The British in Vietnam. How the twenty five year war began*, London, 1970.

³ Kahin, GMcT & Lewis, J. W., *The United States in Vietnam*, New York, 1967, s. 28-29.

⁴ Samma, s. 28-29.

Den franska kolonialismens desperata krigsansträngningar fick även stora återverkningar på hemmaplan. En stark folkopinion krävde ett slut på det ”ärelösa kriget” i Indokina. (Detta trots att det franska kommunistpartiet under en period av tio år förordat att Indokina skulle kvarstå i Franska Unionen!)⁵ Kriget krävde alltför stora offer i människoliv och tärde också kraftigt på den franska efterkrigsekonomin.

Trots denna belägenhet erhöll inte Frankrike något stöd att tala om från sina allierade, Storbritannien och USA. Den amerikanska imperialismen noterade sin kollegas problem men verkade till en början högst ovillig att ingripa. Det var inte förrän efter att Mao Zedong och Röda Armén krossat Chiang Kai-Sheks nationalisttrupper i november 1949 som USA-imperialismen insåg situationens allvar i Sydostasien. Kina hade slitit sig ur världskapitalismens grepp och utgjorde nu med sina 450 miljoner invånare och enorma naturtillgångar istället en mäktig antikapitalistisk potential i Asien.

Befrielsen av Kina innebar också en ny och betydelsefull impuls för Vietminhs kamp mot de franska kolonialtrupperna. Nu kunde vietminhsoldaterna använda kinesiskt territorium – utom räckhåll för franska trupper – för att vila ut och förnya sina förråd, genomföra stridsövningar och omgruppera sig. Till områdena inne i Vietnam skickades också kinesiska ”rådgivare” och ”tekniker”.

På ett massmöte i Hanoi i mars 1946 hade Vietminhs militära befälhavare, general Vo Nguyen Giap, sagt att kriget kunde bli ”ödesdigert” om man inte erhöll hjälp utifrån. Krigsperioden december 1946 – december 1949 använde Vietminh följaktligen till ”defensiv” krigsföring och koncentrerade sig på att bygga upp sina krafter.⁶ Under denna period erhöll de inget *materiellt* stöd att tala om från de kinesiska kollegorna. Trots dessa omständigheter tillkämpade sig Vietminh ändå det militära initiativet i kriget mot fransmännen. Och med hjälpen från Kina efter 1949 blev situationen givetvis ännu bättre för Vietminhs del. Nu erhöll man ett betydande och hela tiden ökande materiellt stöd från Kina: vapen, ammunition, fordon och andra viktiga förnödenheter. Tillgängliga siffror anger att över 80 000 ton militär materiel kom att skickas till Vietminh fram till 1954. Våren 1950 upprättades också två militära träningsläger på kinesiskt territorium, i Yunnan respektive Gungxi provinserna. Under perioden 1950-1954 uppges över 40 000 vietminhsoldater ha fått militär träning i Kina.⁷

Stödet och stimulansen från det nya Kina begränsade sig inte till de rent militära domänerna. För sitt interna uppbygge hämtade ”den fria republiken Vietnam” (d v s i praktiken Nordvietnam) inspiration och hjälp från Kina. Många av idéerna om hur uppbygget av industrin och jordreformerna skulle genomföras övertogs från den ”kinesiska modellen”.⁸ Bortsett från att de vietnamesiska kommunisterna låg nära Peking i politiken i allmänhet vid denna tidpunkt, fanns också mera ”logiska” skäl till detta: den vietnamesiska samhällsstrukturen som sådan påminde mer om Kinas än t ex Sovjetunionens...

⁵ Fall, Bernard, *Vittne i Vietnam*, Stockholm, 1967, s. 24-32. Se även Moneta, Jakob, *Die Kolonialpolitik der französischen KP*, Hannover, 1968, speciellt sidorna 89-147.

⁶ Taylor, Jay, *China and Southeast Asia, Peking's Relations with Revolutionary Movements*, New York, 1974, s. 4.

⁷ Chen, K.C., *Vietnam and China 1938-1954*, New Jersey, 1969, s. 262. (Om den kinesiska hjälpen i stort se sid. 260-278).

Officiellt förnekade både Peking och Hanoi ända fram till brytningen dem emellan (i slutet av 70-talet) att Kina försett Vietminh med materiell hjälp. Däremot finns en del uttalanden som i *allmänna* ordalag erkänner betydelsen av stödet från det ”socialistiska läget”. I december 1959 skrev t ex general Giap:

”Om det vietnamesiska Folkets befrielsekrig slutade med en lysande seger, var detta därför att vi inte kämpade ensamma, utan med *stöd från de progressiva folken världen över*, och i synnerhet folken *i de broderliga länderna, med Sovjetunionen i spetsen*. Det vietnamesiska folkets seger kan inte skiljas från detta stöd...” (Giap, V.N., *People's War – People's Army*, Hanoi, 1974, s. 39).

Idag erkänner båda sidor att Kina lämnade omfattande militär hjälp till vietnameserna. Se t ex *The Truth about Vietnam-China Relations over the Last Thirty Years*, Hanoi 1979, s. 18 och *Beijing Review*, nr. 48 (30 nov.) 1979, s. 11-12. (I fortsättningen kallas det vietnamesiska dokumentet – den s k vitboken – enbart *The Truth*.)

⁸ Kahin-Lewis, a.a., s. 270. Se även avsnittet ”A Chinese Revolutionary Model for Vietnam 1950-1954” i Chen, a.a., s. 212-278.

Framgångarna för Vietminh och den kinesiska revolutionen skärpte motsättningarna mellan arbetarstaterna i öst ("det socialistiska lägret") och kapitalismen i väst. Existensen av det nyframstigna "röda Kina" oroade framförallt USA som såg sina ekonomiska och militärstrategiska intressen i Sydostasien hotade av Sovjet-Kina-blocket. Dessa motsättningar kom nu att fokuseras till en brännpunkt i Korea.

Vid stormaktskonferenserna i Kairo, Teheran, Jalta och Potsdam beslöts att USA och Sovjetunionen gemensamt skulle ansvara för att avväpna de kvarvarande japanska styrkorna i Korea. Landet delades därför tillfälligt vid 38:e breddgraden. Norr om denna skulle Sovjetunionen ansvara för demilitariseringen, söder därom USA. Men denna "lösning" komplicerades av en tredje faktor: det koreanska folket som inte alls tillfrågats, men desto mer börjat lösa frågan på egen hand. Innan ens de första amerikanska trupperna satte sin fot i Korea i september 1945 hade koreanerna själva avväpnat flertalet av de japanska trupperna, frisläppt de politiska fångarna och – vilket var det viktigaste – upprättat ett nät av nära 200 "folkkommittéer" över hela landet. Genom dessa kommittéer – grunden till en allkoreansk regering – uttrycktes nu det koreanska folkets förhoppningar om en *radikal social och politisk omvandling av landet*. Den kommunistiska rörelsen var också den populära politiska kraften, och råder knappast någon tvekan om kommunisterna och vänsterkrafterna skulle segrat i ett allmänt val.⁹

Men medan Sovjetunionen erkände "folkkommittéerna" och började dra tillbaka sina trupper, gjorde USA precis tvärtom. USA vägrade att erkänna de nya folkliga maktorganen, återinstallerade den japanska övermyndigheten och påbörjade en våldsam förföljelsekampanj mot den radikala vänstern, främst då kommunisterna. Och i oktober 1945 flögs den konservative Syngman Rhee – sedan länge i USA! – tillbaka till Korea och insattes som regeringschef i Söul. Medan koreanerna i norr kunde påbörja radikala förändringar – t ex jordreform upprättade nu USA i söder en militär ockupationsregim som stod i fullständig motsättning till de målsättningar som hade fastlagts i Potsdamavtalet.¹⁰ I praktiken uppstod nu vid breddgraden en "frontlinje" mellan – som USA såg det – den "kommunistiska expansionen" och den "fria världens krafter". Det "kalla kriget" på väg in i sin första militära urladdning – Koreakriget...

I december 1945 samlades utrikesministrarna från England, USA och Sovjetunionen för att bli behandla koreafrågan. Riktlinjer drogs upp för ett enat, demokratiskt Korea, grundat på fria val. En gemensam sovjetisk-amerikansk kommission tillsattes med uppgift att bistå vid upprättandet av en provisorisk demokratisk regering för hela Korea. Folkkommittéerna hade tidigt meddelat att fria val i hela landet skulle hållas 1 mars 1946. USA och dess militärregim i södra Korea motsatte sig våldsamt detta, och den 12 december förklarades folkkommittéerna olagliga av general Hodge.

Mot dessa förtryckåtgärder växte sig oppositionen allt starkare i Korea, och mot slutet av 1946 rådde där närmast folkuppror. Men USA var fast beslutet att behålla södra Korea som "ett bålverk mot kommunismen" och om möjligt också trycka tillbaka kommunismen i norr. Detta, och framgångarna för Maos befrielsestyrkor i Kina, fick USA att ta upp frågan inför FN i september 1947. FN var vid denna tidpunkt totalt USA-dominerat, och skulle i fortsättningen komma att fungera som det organ som i världsoptionens ögon legaliserade och sanktionerade USA:s åtgärder i Korea. I praktiken blev FN *en av parterna* i det framväxande koreakriget, och i november antog FN en amerikansk resolution som förespråkade *val endast i Sydkorea*. Men "FN-valet" bojkottades av alla politiska krafter utom Syngman Rhees yttersta höger. Några månader senare organiserade motståndarna till "FN-valet", under mycket svåra förhållanden, val över hela Korea. Över 99 procent i norr och 77 procent i söder uppges ha deltagit. Trots detta var det det USA-regisserade valet som officiellt ansågs uttrycka "det koreanska folkets vilja".¹¹

Sydsidans (d v s USA:s) officiella version är att Korea-kriget började 25 juni 1950 i och med att

⁹ Se Jan Lönn's artikel i *Brännpunkt Korea* (utg. av informationsgruppen för Korea), Örebro, 1976, s. 73-96.

¹⁰ Samma, s. 73-74.

¹¹ Samma, s. 92-94.

nordsidans trupper trängde över 38:e breddgraden och ”invaderade” södra Korea. Oavsett riktigheten i denna uppfattning saknar frågeställningen om ”vem som sköt första skottet” all betydelse i detta fall. ”Gränsen” vid 38:e breddgraden var (och är fortfarande!) en *artificiell* delning av ett land, *påtvingat* det koreanska folket. Och kriget mellan syd och nord var i själva verket en förlängning av det *inbördeskrig* som pågick i hela Korea, *innan* USA grep in i september 1945. Ett faktum som gjorde FN:s agerande fullständigt oberättigat, både juridiskt och moraliskt. Det hindrade dock inte FN från att den 7 juli 1950 anta en resolution om att upprätta ett enhetligt FN-kommando under USA:s ledning. I och med detta var FN också *direkt* indraget i de *militära* striderna. Liksom i fallet Vietnam var ännu ett ”ärelöst krig” ett faktum...

Det kinesiska ledarskapet hade nu fått två oroshärdar invid knutarna: USA-imperialismens aggression i Korea och den franska kolonialismens dödskamp i Indokina (som såg ut att förlängas på USA:s ökande engagemang...). Den nya Peking-byråkratins första reaktioner bestod i å ena delen ”luta åt ena sidan” (d v s Sovjet), och dels försöka knyta vänskapliga förbindelser med en rad länder för att kontra USA-imperialismens framstöt i Sydostasien. Det gällde framför allt länder i Asien som till exempel Burma, Indonesien och Indien, länder som kunde utnyttjas som ”buffertzoner” men som själva knappast kunde uppnå stormaktspositioner.

Men den allvarliga situationen i Vietnam, och framför allt i Korea, krävde mer av Kina än att ”luta” mot Sovjet och utveckla sin diplomati. Kina tvangs handla i Koreafrågan, inte i första hand av omsorg för den koreanska revolutionen, utan utifrån den kinesiska byråkratins egna nationella intressen.¹² Den 26 november 1950 gick kinesiska ”frivilligtrupper” in i kriget till stöd för nordsidan, och bidrog till att i ett slag driva FN:s och USA:s trupper långt nedanför 38:e breddgraden. USA-imperialismen greps av panik. På en presskonferens lät president Truman meddela att ”vi skall vidta vilka åtgärder som helst som är nödvändiga för att klara den militära situationen (...) Det innefattar varje vapen vi har... ..och atombombens användande har aktivt övervägts.”¹³

Men nordsidans trupper och den kinesiska ”frivilligarmén” körde snart fast, och efter några månader kom maningar från runt om i världen att de stridande parterna måste förhandla. USA visade ingen som helst vilja till detta, utan fortsatte kriget på alla nivåer. Och i en rad uttalanden krävde USA vidare att Kina skulle brännmärkas som angripare och utestängas från en plats i FN.¹⁴ USA:s alla försök att ”befria Nordkorea” misslyckades emellertid, och kriget blev alltmer ett meningslöst ställningskrig. Dödläget visade sig dessutom gynnsamt för nordsidan, där det ekonomiska och sociala uppbygget gjorde stora framsteg under Sovjets och Kinas beskydd.¹⁵

I Vietnam ökade samtidigt Vietminhs press på de franska kolonialtrupperna. Krigets bördor blev också allt tyngre för Frankrike trots att USA börjat ta över finansieringen av kriget i allt större utsträckning. USA-imperialismen kände väl till Kinas ökade militärhjälp, men förvånades likväl över att ”kommunisttrupperna” – i motsats till fallet Korea – klarade sig så bra utan **direkt** stöd av kinesiska trupper. Mycket tyder emellertid på att USA-imperialismen grovt underskattade Vietminhs verkliga styrka och inflytande, liksom man överskattade de franska truppernas möjligheter.¹⁶ Men USA fortsatte att stödja upp de franska krigsansträngningarna. Dels därför att man därigenom hoppades påverka Frankrike att ”uträtta något effektivt i Västeuropa”, d v s att stödja uppbygget av

¹² Chen, a.a., s. 269-271.

¹³ Citerat i Horowitz, David, *Från Jalta till Vietnam*, Halmstad, 1970. s. 112.

¹⁴ Samma, s. 113.

¹⁵ Samma, s. 117.

¹⁶ I juni 1953 gjorde till exempel USA:s underrättelsetjänst följande uttalande i en rapport:

”Vietminh har inte, och kan förmodligen inte inom ramen för den uppskattade perioden, utveckla tillräcklig kapacitet för att använda tung utrustning – artilleri, pansar – från de kinesiska kommunisterna för att kunna utföra framgångsrika attacker mot de starkt koncentrerade franska trupperna”.

Dokumentet återgivet i Porter, Gareth, *Vietnam: The Definitive Documentation of Human Decisions*, Vol. 1, New York, 1979, s. 441-448. Citatet s. 446. Porters samling av dokument är för en ytterst värdefull källa för den som vill studera de olika parternas åsikter i Vietnamkonflikten.

USA-projektet Europeiska Försvarsgemenskapen. Men givetvis också därför man inte önskade se ett kommunistiskt Sydostasien, vilket skulle innebära förluster av råvaror och militärstrategiska områden.¹⁷

I Peking oroades byråkratin allt mer över USA:s ökade engagemang i Sydostasien. Korea-kriget visade t ex att starka kretsar i USA:s ledning **övertog** användandet av atomvapen som vederläggning. Den som kanske mest personifierade denna inställning var statssekreteraren John Foster Dulles, som också förespråkade en ”gemensam aktion” – USA, England Frankrike – mot den ”kommunistiska faran” i Asien.¹⁸ Inför sådana hot upplevde Peking-byråkratin att var tvungen att utnyttja alla möjligheter och eventualiteter. Den kunde enbart ”luta” åt Sovjetunionen överlåta all praktisk handling åt sovjetbyråkratin. Det kinesiska inhopet i Korea-kriget visade på detta. Å andra sidan var en allians med Sovjet nödvändig, om inte annat för att få hjälp med uppbygget och den första femårsplanen. De förhandlingar som hållits mellan Mao och Stalin i december 1949 till februari 1950 hade också resulterat i ett kinesiskt-sovjetiskt fördrag om ”vänskap, förening och ömsesidig hjälp”. Korea-kriget skulle under tre år komma att ytterligare förstärka den nya alliansen.¹⁹

"Kampen för fred" och Vietminh

1943 hade Stalin låtit skrota Komintern som en eftergift åt de imperialistiska stormakterna för att markera att sovjetbyråkratin en gång för alla inte hade något med den socialistiska världrevolutionen att göra. Fyra år senare bildades Kominform, i första hand för att kontra den amerikanska planen på att samla de västeuropeiska länderna i ett militärt och politiskt block mot Sovjetunionen. Kominform var således närmast en europeisk angelägenhet. Inte ett enda av den koloniala världens kommunistpartier – vare sig det kinesiska eller det vietnamesiska – inbjöds till grundningsmötet i Polen. Förutom att Kominform ställde sig bakom den parlamentariska och fredliga vägen till socialismen, bar den också fram Moskvas nya världssyn och taktiska linje. Världen indelades i två ”läger”, å ena sidan det ”imperialistiska och antidemokratiska lägret” och å andra sidan det ”antiimperialistiska och demokratiska lägret”.

Den nya taktiska huvudlinjen var ”kampen för fred”, den *centrala uppgift* under vilken alla andra uppgifter och mål måste underordna sig.²⁰ I detta schema hade antiimperialistiska och revolutionära krig, som de som utkämpades i Grekland, Kina, Korea Vietnam, inte någon plats. Tvärtom hotade de att dra in Sovjet i nya konflikter med imperialismen, och bäst var det därför om de upphörd fort som möjligt. För detta syfte blev Kominform ett bra instrument i händerna på sovjetbyråkratin.²¹

Kominformpartierna iscensatte en imponerande världsrörelse av ”fredskämpar”:

Under fem år (1948-1952) följde oavbrutet kongresser (nationella och för hela världen) för fred; konferenser, möten och festivaler för fred; upprop, petitioner och resolutioner för fred; hundratals miljoner namnunderskrifter för fred (alltid desamma). Allt under det stridbara mottot, som antagits av den andra kongressen: ‘Freden väntar inte, freden måste erövrast!’. Den skulle erövrast med namnunderskrifter. Den stora världarmén av namninsamlare gick från seger till seger, med freden som osviklig ledstjärna. Dess historiska roll i korståget gjordes odödlig på ett åskådligt sätt av målaren Bielopolski: Ur en bakgrund av en folkmassa steg Stalins massiva gestalt fram, med en penna i ena handen och Stockholmsuppropet i den andra. På detta sätt visade han för mänskligheten vägen till en säker och varaktig fred: namnunderskriften.²²

Fåfångt riktade t ex denna genompacifistiska fredsrörelse appeller till FN för att få ett slut på Korea-kriget. Problemet, som dessa ”fredskämpar” tycktes förbise, var bara att FN *de facto* var en

¹⁷ Horowitz, a.a., 5. 121. Se även Kahin-Lewis, a.a., s. 36-40.

¹⁸ I ett tal 29 mars 1954, återgivet i Porter. a.a., s. 511-513.

¹⁹ Claudin, F., *Krisen i den kommunistiska rörelsen – från Komintern till Kominform*, del. 2, Surte, 1980, s. 352-368.

²⁰ Samma, s. 372.

²¹ Samma, s. 213-222 och 388-400.

²² Samma, s. 375.

*av de stridande parterna i Korea!*²³

Den 6 mars 1953 dog Stalin. Sovjetbyråkratin skakades nu av inre stridigheter kring frågan om den ”Store Sovjetledarens” efterträdare. Ett snabbt slut på Korea-kriget låg därför i byråkratins intresse, så att ansträngningarna istället kunde koncentreras på de interna problemen. Tre veckor efter Stalins död satte sovjetledarna, under ledning av Malenkov, all kraft bakom den internationella freds-offensiven. Dess budskap nu liksom tidigare var att internationella konflikter skulle lösas fredligt genom förhandlingar.²⁴ Genom det s k Världsfredsrådet lät man meddela att de ”fem stora” (USA, Sovjet, Frankrike, England och Kina) borde underteckna en ”fredspakt”. Peking hakade omedelbart på. Det gällde även för dem att det tärande Korea-kriget fick ett ”slut”. Några dagar efter att Zhou Enlai återvänt från Stalins begravning i Moskva uttalade han sig för ett omedelbart återupptagande av stillestånds-förhandlingarna om Korea.²⁵

Efter denna tidpunkt drog både Moskva och Peking igång en veritabel världskampanj kring temat att internationella stridigheter – fr a de i Korea – måste lösas på fredlig väg genom förhandlingar. *Pravda* och *Folkets Dagblad* publicerade artiklar på löpande band med detta innehåll, ofta med hänvisning till varandra. *Folkets Dagblad* gick t o m så långt att man hävdade att freds-förhandlingar var det ”enda sättet” att lösa internationella konflikter!²⁶ Strängt taget alla världens kommunist-partier sögs nu in i denna intensiva propaganda för omedelbara ”fredsförhandlingar”. De enda partier som inte engagerade sig i detta var det jugoslaviska (p g a konflikten med Moskva) och – till en början – de indonesiska kommunisterna.

Efter Världsfredsrådets möte i juni 1953 talades det öppet om *en organiserad kampanj i världsskala:*

Händelserna *de senaste månaderna* har övertygat folket om att det är möjligt att lösa internationella konflikter med fredliga medel... Det är på dessa grunder som Världsfredsrådet *har beslutat att iscensätta en världsomfattande kampanj för förhandlingar.*²⁷

Kominforms tidskrift instruerade i samma anda kommunistpartiernas kadrer att överallt, ”på stad och land, på fabriker och kontor, i bostadsområden och i kvarter... ge maximalt stöd åt den internationella kampanjen för förhandlingar”. Självfallet gällde dessa uppmaningar också för de vietnamesiska kommunisterna men de förhöll sig än så länge passiva till ”direktiven”.²⁸

När slutligen ett fördrag om vapenstillstånd i Korea undertecknades 27 juli 1953 hälsades det med glädje av kommunistpartierna i Sovjet, Kina, Nordkorea, Yttre Mongoliet och i Europa. Ledar-artiklarna 28 juli i *Pravda* och *Folkets Dagblad* underströk ytterligare tesen om att ”det finns ingen internationell konflikt som inte kan lösas genom förhandlingar”.²⁹ Några liknande uttalanden från *vietnamesiskt* håll står inte att finna vid den tidpunkten. I sin hälsning till Mao om vapenstillståndet i Korea konstaterade Ho Chi Minh helt enkelt att ”det vietnamesiska folket är gränslöst lyckligt” över nyheten att Korea-kriget upphört och att ”det är en stor seger för det koreanska folket, den kinesiska frivilligarmén och världsfredens och demokratins läger”.³⁰ Det fanns alltså ännu inga som helst antydningar från de vietnamesiska kommunisternas sida, att ”fredsförhandlingar” skulle vara en lösning på *deras* kamp. Inte minst därför att vapenstillståndet i Korea enbart gällde *militära* aspekter. *Politiskt* förblev Korea uppdelat i Syd och Nord, en typ av ”lösning” Vietminh-ledningen knappast torde ha betraktat som något föredöme.

²³ Samma, s. 374. Se även Horowitz, a.a., s. 104-107.

²⁴ Chen. a.a., s. 280, 283.

²⁵ Samma, s. 283.

²⁶ Samma, s. 283-284.

²⁷ Samma, s. 284-285.

²⁸ Samma, s. 283-285: ”Några få dagar efter Zhou Enlais förslag till freds-förhandlingar om Korea. omfattade nästan varje kommunistland förslaget. Nordvietnam gjorde det inte”.

²⁹ Samma, s. 285.

³⁰ Samma, s. 285.

Tvärtom betonade vietnameserna, bl a i Kominforms tidskrift, sin beslutsamhet att ”köra ut fransmännen” från hela Indokina. Den 2 september uppmanade Ho Chi Minh således sin armé och det vietnamesiska folket att kämpa för den ”slutliga segern”.³¹ Samma dag – d v s åttaårsdagen av Demokratiska Republiken Vietnams (DRV) utropande – gav också Peking sin syn på läget i Vietnam. I *Folkets Dagblad* kunde man läsa:

Frankrike kan endast dra sig ur det vietnamesiska trasket genom principen att handlägga internationella konflikter utan våld och i förhandlingens anda. Alla vet att folket i Vietnam är fredsälskande... Asiens folk och hela världen hoppas innerligt och stödjer DRV i dess kamp för nationell frigörelse, och att upprätthållandet av fred ska nå nya framsteg och segrar.³²

Detta var en klar signal till DRV och Vietminh att vänta med slutsegern och istället uppnå stillestånd genom ”förhandlingens anda”. Det är uppenbart att Peking såg Korea-stilleståndsavtalet som en modell även för Indokina, d v s ett militärt eld-upphör *utan en politisk* försning.³³

En omsvängning i vietnamesernas attityd kom främst i och med Världsfredsrådets möte i Wien november 1953. Den vietnamesiske chefsdelegaten Le Dinh Tham lät då yttra följande i sitt öppningsanförande:

Koreakriget har redan avslutats på grundval av fredliga förhandlingar. Att göra slut på vietnamkriget genom fredliga förhandlingar är helt nödvändigt och möjligt. Vi vietnameser längtar efter fred, och vi står för ett slut på vietnamkriget, för ett fredligt handläggande av vietnamfrågan genom fredliga handlingar... Detta är det gemensamma önskemålet hos hela världens folk, och ligger i både det vietnamesiska och franska folkets intresse.³⁴

Denna svulstiga retorik döljer helt det faktum att hela den koreanska frågan egentligen stod olöst! Visserligen hade ”fred” i form av ett *vapenstillestånd* uppnåtts. Men landet förblev synes hopplöst delat, och befolkningen i söder utlämnades helt åt förtrycket från Rhees militärregim, allt mer uppbackad av USA och västimperialismen. Var det verkligen en ”fred” av denna koreanska modell som Vietminh-ledningen *nu* var beredd att gå med på? Le Dinh Tham underströk visserligen att den nya officiella inställningen snarare var ett resultat av ”det gemensamma önskemålet hos världens folk” än av någon verklig avsikt från Vietminh att *förhandla* till sig fred. Men uttalandet var ändå tillräckligt ”fredsinriktat” och mottogs givetvis därför entusiastiskt av den kinesiska delegationen.

Men oavsett motiven till varför vietnameserna slutligen – visserligen mycket motvilligt – tycktes stämma in i den internationella fredskören, så visade det på *att Sovjets och Kinas kampanj givit önskade resultat*. Ytterligare ett tecken på detta var den intervju Ho Chi Minh gav till svenska *Expressens* korrespondent 26 november 1953. Ho betonade visserligen att ”så länge de franska kolonialisterna fortsätter med sitt anfallskrig kommer vietnameserna att fortsätta med sitt patriotiska krig ända tills de vunnit slutsegern”. Men samtidigt tillade han: ”...om den franska regeringen har dragit några lärdomar av det krig som pågår och vill nå fram till ett vapenstillestånd genom underhandlingar och lösa Vietnams problem på fredlig väg så är det vietnamesiska folket och regeringen för Demokratiska Republiken Vietnam beredda att ge ett positivt svar på en sådan begäran”.³⁵ Detta var givetvis nya tongångar från vietnamesiskt håll. Samtidigt är det inte otänkbart att de vietnamesiska ledarna – åtminstone Ho Chi Minh – sökte *förekomma* en eventuell ”stormaktskonferens” om Vietnam, och istället nå en *bilateral* överenskommelse med Frankrike. Därigenom skulle eventuella påtryckningar från Sovjet och Kina kunna neutraliseras.³⁶

Mot årsskiftet 1953-54 nådde emellertid Sovjets och Kinas ”fredskampanj” sin höjdpunkt. Om det

³¹ Ho Chi Minh, *Selected Works*, Vol III. Hanoi, s. 392-399.

³² Citerat i Gittings, J., *The World and China 192-1972*, New York, 1974, s. 194.

³³ Detta uttryckte Zhou Enlai bl a i ett uttalande den 24 augusti 1953. (*Vietnam Courier*, 8/79, s.4). Se även Kahin-Lewis, a.a., s. 271-272.

³⁴ Chen, a.a., s. 290.

³⁵ Ho Chi Minh, *Selected Writings*, Hanoi, 1973, s. 153-154.

³⁶ Se t ex Randle, Robert F., *Geneva 1954*, New Jersey, 1969, s. 152-154 och Gittings, J., a.a., s. 194.

varit Sovjet och Kominform som startat den, så framstod nu Kina som den mest pådrivande kraften. Det var också tämligen logiskt. Det var ju i Pekings viktigaste intressesfär – d v s Sydostasien – som väpnad kamp mot imperialismen var en realitet, och den ”fredliga samexistensen” därmed i fara.

De eftergifter *i ord* som vissa vietnamesiska ledare nu börjat göra kompenseras emellertid med eftertryck *på slagfältet*. Och i september 1953 tvangs Frankrike, med starkt stöd av USA, att vidta en sista desperat åtgärd för att bromsa upp Vietminhs framfart och eventuellt vända kriget. Åtgärden fick namnet ”Navarreplanen” efter upphovsmannen, general Henri Navarre, överbefälhavare för de franska trupperna i Indokina. Över en halv miljon soldater drogs samman i jättelika befästningar längs en linje i norra Laos mot Vietnam. Ett av dessa befästa läger upprättades i en dal nära Dien Bien Phu.³⁷

Men ”Navarreplanen” lyckades inte hejda Vietminh, vars framryckningar leddes av general Giap. Genom en skicklig taktik lyckades Giap bryta upp den franska truppkoncentrationen och sprida Navarres trupper ”i alla fyra väderstrecken i Indokina”. Och i december 1953 uppmanade Giap det vietnamesiska folket och armén till allmän mobilisering. Den länge utlovade motoffensiven från Vietminhs sida var nu ett faktum. Målet var slutlig seger och Vietnams förening under Vietminhs ledning.³⁸

Genève och den kinesiska byråkratins intressekamp...

Sådan var situationen i Indokina när de ”fyra stora” (Sovjet, USA, England och Frankrike) i januari 1954 möttes i Berlin. Där visade det sig att den energiska ”fredskampanjen” från Sovjet och Kina gjort intryck även på kapitalisterna i väst. Molotovs förslag om en ny konferens om Korea och Indokina accepterades. Den skulle hållas i Genève i slutet av april med representanter från de ”fyra stora”, Kina, de berörda staterna i Indokina samt Vietminh. Detta beslut rosades naturligtvis i den sovjetiska och kinesiska pressen med de sedvanliga fraserna om nödvändigheten av en ”omedelbar fred genom fredliga förhandlingar” o s v. Även DRV hyllade nu den kommande konferensen genom en artikel i partiorganet *Nhan Dan*.³⁹

Strax innan och under Berlin-mötet hade också sovjetbyråkratin skaffat sig en fullgod förevändning, utifrån sina egna intressen, att med all kraft verka för en snabb förhandlingsfred i Vietnam. Genom kohandel med Frankrikes representant på mötet, utrikesministern Bidault, lovade Molotov att arbeta för en acceptabel fredslösning för Frankrike i Indokina. I utbyte skulle Frankrike dra sig ur det USA-stödda projektet Europeiska Försvarsgemenskapen, som Sovjet uppfattade som ett allvarligt hot.⁴⁰

Den kinesiska byråkratins egna intressen, som kom att lägga grunden för dess agerande på Genèvekonferensen, var också klara. **För det första** var Kina intresserat av att bryta sin isolering och få landet erkänt som en av ”stormakterna”, och därigenom förlänas säte i FN.⁴¹ **För det andra** ansåg sig byråkratin hotad av de amerikanska framstötarna i Sydostasien. Efter Kinas ingripande i Koreakriget hade vissa kretsar inom USA-administrationen öppet hotat med att använda atomvapen och t

³⁷ Om ”Navarreplanen” och dess fiasko se Fall, B, *Vittne i Vietnam*, Stockholm. 1967, s. 32-43; Kahin-Lewis, a.a., s. 36-37.

De vietnamesiska kommunisternas officiella beskrivning finns bl a i *Vietnams Arbetarpartis historia 1930-1970*, Stockholm, 1971. s. 39-43. Se även Nguyen Khac Vien, *The Long Resistance, 1958-1975*, Hanoi, 1978, s. 168-172.

³⁸ Den 6 december 1953 fick armen Giaps dagorder:

”...Ni måste reparera vägarna, övervinna alla hinder, klara alla svårigheter titan att någonsin förlora modet, ni måste övervinna svält och köld, måste bära tunga bördor över berg och dalar. Ni måste tränga ända fram till fiendens läger för att krossa honom och befria våra landsmän... Kamrater, framåt!”

Citerat i Ansprenger, F., *Kolonialväldenas upplösning*, Stockholm, 1968, s. 228.

³⁹ Chen, a.a., s. 293.

⁴⁰ Samma, s. 292. Se även Kahin-Lewis, a.a., s. 46 och Taylor, a.a., s. 10.

⁴¹ Chen, a.a., s. 287, 289.

om invasion av Kina. Byråkratin fruktade en utvidgning av Indokina-konflikten, som eventuellt också kunde leda till världskrig...⁴² **För det tredje** kunde den kommande konferensen bidra till ännu bättre relationer med de ”neutrala” nationalistregimerna i Asien, fr a Burma, Indonesien och Indien, om Kina – genom påtryckningar på Vietminh – visade sig förmöget att utöva ett passiviserande inflytande på kommuniströrelserna i området.⁴³ **För det fjärde**, och vilket kan härledas ur de tre första punkterna, hoppades Kina få till stånd ett ”skyddande bälte” av svaga, neutrala stater runt om sig i Sydostasien: Burma, Kambodja, Laos... och ett delat Vietnam.⁴⁴ För det femte eftersträvade Peking – trots den aktuella alliansen – ett så stort oberoende från Sovjet som möjligt. Ett kraftfullt, självständigt agerande på konferensen skulle visa omvärlden att Kina inte var en simpel bricka i sovjetbyråkratins spel.⁴⁵

Dessa var de aktuella realpolitiska övervägandena bakom den ”fredliga samlevnads”-politik som de kinesiska ledarna nu alltmer systematiskt tillämpade. Det är därför knappast någon tillfällighet att den politiken också fick sitt formaliserade uttryck i ”de fem principerna om fredlig samlevnad” just vid denna tidpunkt, d v s strax innan ”fredskonferensen” i Genève.

Att DRV nu också omfattade förslaget om ”fredliga förhandlingar” i form av Genève-konferensen kan sökas främst i två orsaker. Dels trycket utifrån, som främst yttrade sig i den envetna ”fredskampanjen” från Sovjet och Kina vilken vi tidigare har beskrivit. Men dels också det faktum att det vietnamesiska ledarskapet inte var enigt om villkoren för den fortsatta kampen. Motsättningen tycks främst ha gått mellan å ena sidan Vietminhs militära ledning och kadern i södern, och å andra sidan viktiga delar av den politiska ledningen i norr, framför allt Ho Chi Minh och i viss mån Pham Van Dong. De senares inställning kan illustreras med Ho Chi Minhs Expressen-intervju i september 1953 och partitidningens (*Nhan Dan*) artiklar i februari-april 1954, där den kommande Genèvekonferensen hyllades som en ”seger för världsfred och demokrati”.⁴⁶ De förras linje belyses bäst av den beslutsamhet med vilken Giap och den militära ledningen gick till verket för att krossa de franska kolonialtrupperna och deras fästen. Eventuellt förstod också Giap vad Berlin-mötet skulle föra med sig, och tog det som en startsignal för att trappa upp kampen. Den 13 mars 1954 öppnade Giap sin slutliga offensiv mot fransmännens befästning vid Dien Bien Phu, en offensiv som varade i 55 dagar och som resulterade i en av de mest historiska militärsegrarna i modern tid. Inte förrän i slutet av april, när segern ansågs säkrad, publicerade Vietminhs armétidning (*Quan Doi Nhan Dan*) en artikel som stödde Genève-konferensen.⁴⁷

Den 26 april började Genève-konferensen med frågan om Korea. Men förhandlingarna över-skuggades hela tiden av rapporterna om Dien Bien Phus döds kamp, och snart körde konferensen fast helt. Morgonen den 8 maj hade Dien Bien Phu fallit, och den franska kolonialismen tilldelats ett förödande nederlag. Vietminhs motoffensiv hade segrat, och som Giap själv uttryckte det:

Dien Bien Phu förde folkets motståndskrig från en serie lokala motoffensiver till en stor motoffensiv, från strategiskt initiativ i norr till initiativ på alla fronter.⁴⁸

Ho Chi Minhs regering i norr och Vietminh kontrollerade nu strängt taget större delen av Vietnam ovanför 13:e breddgraden, och höll viktiga befriade områden söder därom.⁴⁹ Dessutom hade Vietminhtrupper tillsammans med de nationella motståndsrörelserna, Khmer Issarak och Pathet Lao, kontroll över stora områden i Kambodja respektive Laos. Efter Dien Bien Phus fall var det därför tämligen logiskt att Vietminh på Genève-konferensen skulle göra anspråk på ett avtal som

⁴² Kahin-Lewis, a.a., s. 269-270, 275-277.

⁴³ Samma, s. 272-275.

⁴⁴ Kahin-Lewis, a.a., s. 272. Se också not 57 för ytterligare litteratur som behandlar denna fråga.

⁴⁵ Chen, a.a., s. 309. Se även artikeln om Kinas utrikespolitik i *Fjärde Internationalen* nr 1-2/82.

⁴⁶ Chen, a.a., s. 293.

⁴⁷ Samma, s. 295.

⁴⁸ Citerat i Pike, Douglas, *Vietcong*, Cambridge-London, 1968, s. 35.

⁴⁹ Se kartor i Kahin-Lewis, a.a., s. 34 (General Navarres uppgifter i maj 1953) och i Chen, a.a., s. 298 (läget i april 1954). Se även Fall, a.a., s. 20 och s. 47-48.

gav politisk kontroll motsvarande de militära framgångarna. *I praktiken kunde inte detta betyda annat än ett enat Vietnam under Vietminhs ledning.*⁵⁰

Men Peking såg framtiden utifrån helt andra intressen – sina egna. De viktigaste punkterna i dess ”handlingslinje” i Indokinafrågan, såsom den manifesterade sig före, under och efter konferensen, kan skisseras sålunda:

För det första: En *omedelbar och fredlig* lösning, det krav som man en längre tid drivit tillsammans med den sovjetiska byråkratin och dess lydpartier.

För det andra: Hålla USA borta från Indokina, ett intresse som också sammanföll med Frankrikes intentioner.

För det tredje: Att Laos och Kambodja förblev neutrala och svaga stater, lätta att påverka från kinesiskt håll.

För det fjärde: Ett delat Vietnam, med en svag och neutral södra del (i stil med Laos och Kambodja), och ett Nordvietnam som successivt kunde göras beroende av Kina.

För det femte: Skapa ett gynnsamt politiskt klimat i Sydostasien för den ”fredliga samlevnadens” politik, och därmed i framtiden knyta till sig ”buffertstater” som Burma, Indonesien, Thailand, Filippinerna o s v.

Dessa punkter kan tyckas väl magstarka för de personer som i sin politiska aktivitet hämtat sin ideologiska näring från den stalinistiska, maoistiska (och under lång tid även den officiella vietnamesiska) historieskrivningen. Men vi kommer framledes att visa att dessa kinesiska målsättningar hela tiden vägledde den kinesiska delegationen, med Zhou Enlai i spetsen, på Konferensens Indokinadel började den 8 maj – samma dag som Vietminh triumferat i Dien Bien Phu. I sitt öppningstal förde Pham Van Dong, som ledde Vietminhs delegation, fram kraven på ett enat Vietnam under Vietminhs ledning. Han återupprepade också ihärdigt ett krav som Vietminh ställt strax innan konferensen, nämligen att Vietminhs motsvarigheter i Kambodja och Laos – Khmer Issarak och Pathet Lao – skulle få närvara på konferensen.⁵¹

Det sistnämnda kravet avvisades bestämt av västmakterna, och inte minst av de kungliga regeringarna i Kambodja, Laos och södra Vietnam som på franskt initiativ deltog i konferensen. Till en början stöddes kravet halvhjärtat av Sovjet (Molotov) och Kina (Zhou Enlai). Två dagar senare anförde Pham Van Dong återigen Vietminhs villkor:

att Frankrike skulle godkänna suveränitet och oberoende för hela Vietnam att Khmer-rörelsen och Pathet Lao skulle erkännas som det kambodjanska och laotiska folkets representanter.

att utländska trupper skulle dras bort från alla de tre länderna i Indokina.

att fria val skulle hållas där under uppsikt av lokala kommittéer.⁵²

Hela konferensen riskerade redan att gå i baklås på Vietminhdelegationens ”omedgörlighet”, som västmakternas delegater såg det. Dessa gick för det första inte med på Vietminhs krav, och för det andra insisterade de på att militära frågor skulle lösas före och separat från de politiska. Den 13 maj föreslog därför Eden – Englands representant, och tillsammans med Molotov konferensens ordförande – att samtalen skulle fortsätta medelst ”slutna sammanträden med begränsat antal ledamöter vid vilka endast de nio ledarna för delegationerna med högst två eller tre rådgivare skulle närvara.

⁵⁰ ”Omedelbart efter att Ho fått nyheterna om segern (vid Dien Bien Phu; förf. anm.) lät han telegrafer till Giap: ‘Segern är stor, men den är bara början’. Uppenbarligen betydde detta meddelande att Ho och hans män förväntade sig en total seger över fransmännen genom att ta hela Vietnam med ~nod kamp eller fredliga medel inom en snar framtid”. Citerat ur Chen, a.a., s. 305.

⁵¹ Lancaster, Donald, ”Power Politics at the Geneva Conference (1954), i Gettleman, M.E., *Vietnam, History, Documents and Opinions*, New York, 1970, s. 151. Pham Van Dongs tal finns i sin helhet i Porter, a.a., s. 563-564.

⁵² Samma, s. 172 resp. 567-575.

Inga uppgifter om dessa förhandlingar skulle lämnas pressen”. Dessa hemliga förhandlingar accepterades dagen efteråt av Molotov och Zhou Enlai.⁵³

Detta hjälpte så småningom konferensen ”framåt” såtillvida att en principöverenskommelse träffades om att få till stånd separata militära vapenstillestånd i de tre indokinesiska länderna.⁵⁴ Däremot trasslade överläggningarna till sig” på frågan om Laos och Kambodja. Den situationen räddades av Zhou Enlai.

Den 16 juni besökte han Eden privat och lät meddela att han kunde ”övertala Vietminh att dra sig tillbaka från Laos och Kambodja” och att Kina skulle erkänna dess kungliga regeringar under förutsättning att inga amerikanska baser upprättades där.⁵⁵ Detta innebar för det första ett indirekt erkännande av att Vietminh ”invaderat” dessa länder – något som Vietminh hela tiden förnekat. För det andra lämnades de två befrielseörelserna Khmer Issarak och Pathet Lao närmast helt åt sitt öde. Zhou Enlai förklarade t o m rakt ut att Khmer Issarak var så obetydligt att det inte fanns någon anledning att ens ge den en sk omgrupperingszon, och att allt som behövdes var en ”politisk uppgörelse” med den existerande kungliga regeringen, ”vilket lätt skulle kunna åstadkommas”! Vad gällde Laos ansågs Pathet Lao starkare vilket krävde att omgrupperingszoner upprättades mot gränserna till Kina och Vietnam.⁵⁶ Dessa Zhou Enlais förslag stod i skarp motsättning till de lösningar som Vietminh-ledarna förespråkade.⁵⁷

Efter samtalet med Eden lade Zhou på kvällen fram ett formellt sexpunktsförslag om samtidigt avbrytande av alla krigshandlingar i hela Indokina. Förslaget, som bl a innebar att alla ”främmande trupper” skulle lämna Laos och Kambodja, fick gehör hos övriga konferensdeltagare och väst-tidningarna rapporterade positivt om Zhous agerande.⁵⁸

Morgonen den 17 juni träffad Zhou också den franske chefsförhandlaren Bidault och återupprepade för honom vad han kvällen innan anförtrott Eden.

Zhous agerande innebar en vändpunkt för hela konferensen. Så sent som 15 juni hade t ex Eden ansett den ”närmare sitt slutliga sammanbrott än någonsin tidigare”. Men nu lossnade det. Pham Van Dong nämnde för första gången de kungliga regeringarna Laos och Kambodja och deras rätt till enhet och oberoende. Kravet på att representanter för befrielseörelserna dessa länder skulle få närvara på konferensen fick falla i glömska i tysthet. Dong erkände också att ”frivilliga” vietnameser stridit i Laos och Kambodja, men att de redan begett sig därifrån. Han medgav också ”att

⁵³ Eden, Anthony, *Fullbordad cirkel*, Stockholm, 1960, s. 113.

⁵⁴ Samma, s. 118:

”Först och främst lyckades vi åtminstone för tillfället krängla oss undan problemet om den separata behandlingen av Laos och Kambodja. Zhou Enlai och Vietminhdelegationen övertalades med viss hjälp från Molotov att gå med på separata vapenstilleståndsöverenskommelser för var och en av de tre medlemmarna i federationen”.

⁵⁵ Samma, s. 122. Se även Joyaux, Franeois, *La Chine et le règlement du premier conflit d'Indochine*, Paris, 1979, s. 227 och Porter, a.a., s. 614 och 618.

⁵⁶ Porter, a.a., s. 614.

⁵⁷ Frågan om omgrupperingszonerna i Laos och Kambodja är intressant varför det kan vara lämpligt att titta på den litet närmare.

Den vietnamesiska ståndpunkten var att man måste ta hänsyn till styrkeförhållandena på slagfältet. De starkaste Pathet Lao-fästena fanns i centrala och södra Laos och med utgångspunkt i detta förespråkade Vietminh-ledarna två omgrupperingszoner, den ena i centrala och södra Laos och den andra i norra Laos. När det gällde Kambodja föreslog man likaledes två zoner, den ena öster och nordost om Mekong-floden och den andra sydväst om densamma.

De kinesiska ledarna struntade som vi sett helt i Kambodja och ställde sig kallsinniga till förslaget om en omgrupperingszon i centrala och södra Laos. Det som intresserade Zhou Enlai & Co var enbart en zon i *norra* Laos, dvs i gränstrakterna till Kina och Vietnam. Det väsentliga var således inte att bevara den laotiska befrielseörelsens styrkepositioner, utan att få till stånd en ”buffertzona” vid de kinesiska och nordvietnamesiska gränssnitt kinesiska ståndpunkten genomdrevs, och Pathet Lao tvingades överge sina viktigaste basområden, och de människor som lojalt och under lång tid stött den väpnade kampen.

(Om detta se Burchett, Wilfred, *The China-Cambodia-Vietnam-Triangle*, Chicago-London, 1979, s. 29-30. *The Truth*, a.a., s. 21. Porter, a.a. 622 och Joyeaux, a.a., s. 240-241).

⁵⁸ Chen, a.a., s. 311.

om det fortfarande fanns trupper där, så skulle de dras tillbaka”. *Alla dessa medgivanden och reträtter från Pham Van Dongs sida kan endast tillskrivas den påtryckningsroll Kina och Sovjet nu alltmer iklätt sig.*

Den 21 juni började så en ny fas i Indokinakonferensen. Chefsdelegaterna återvände hem för konsultationer medan förhandlingarna i Genève fortsatte, men på en ”lägre nivå”. I Frankrike hade högerregeringen under Joseph Laniel fallit den 17 juni, och en ny ”vänsterinriktad” regering tagit plats under ledning av Mendès-France. Detta betydde att Frankrike kunde väntas påskynda ett avslutande av det ”ärelösa kriget” i Indokina. Mendès-France lovade t o m parlamentet att han skulle avgå om inte fred hade uppmåtts i Indokina senast 20 juli! För Sovjets del innebar det nya regeringsskiftet ökade chanser för att Frankrike drog sig ur den Europeiska Försvargemenskapen. Den nya regeringen i Frankrike var således en faktor som kom att påskynda Genève-förhandlingarna.

Den 23 juni möttes Mendès-France och Zhou Enlai i Bern i Schweiz; ett möte som hade uppmuntrats av Eden vilken hela tiden sökte nya påtryckningskombinationer gentemot Vietnam.⁵⁹ Vid detta visade det sig att Zhou var beredd att ge efter i en lång rad frågor:

För det första gav nu Zhou Enlai öppet stöd åt den franska tesen att man i Vietnamfrågan skulle skilja den militära lösningen från den politiska; först skulle de militära frågorna lösas (vapenvila, omgrupperingszoner, demarkationslinjen m m), och efter detta skulle de politiska problemen få sin lösning (Vietnams återförening, fria val m m). Dessutom ansåg Zhou att det inte var någon större en brådskas med att komma fram till en politisk lösning. Det fick ta den tid det tog...

För det andra erkände nu Zhou för första gången att det fanns två regeringar i Vietnam, Vietminh-regeringen och den vietnamesiska regeringen. En enhetsregering skulle väljas genom nationella val.⁶⁰

För det tredje skulle Kina erkänna de franskstödda regeringarna i Laos och Kambodja under förutsättning att dessa var neutrala.

För det fjärde ansåg Zhou att ett enat Vietnam liksom Laos och Kambodja utan större problem kunde stanna kvar inom den Franska Unionen.

För det femte uppgav Zhou, liksom han gjort tidigare inför Eden och Bidault, att han var beredd att utöva påtryckningar på Vietnam och därmed påskynda förhandlingarna.⁶¹

Att förhandlingarna påskyndades var viktigt. Vietnam gjorde ständiga militära framgångar, och imperialistmakterna oroade sig för att de kunde ställas inför ett obehagligt fullbordat faktum: ett helt befriat Vietnam.

Mendès-France ville ha en uppgörelse i Genève senast 20 juli, ett datum som grundade sig på den troliga bedömningen att de franska trupperna inte skulle kunna hålla området kring Röda Floden och Hanoi längre, en bedömning som Eden också höll med om: ”Det kunde till och med tänkas att det skulle bli svårt för kineserna att hålla tillbaka Vietnam, vilkas ställning var sådan att de skulle begära ett högt pris. Ho Chi Minh skulle kanske försöka stärka sin position ytterligare genom ett storanfall mot Hanoi medan konferensen fortfarande pågick.”⁶² Efter mötet med Mendès-France träffade Zhou Enlai Indiens statschef Nehru. Nehru hade två dagar innan Genève-konferensens öppnande hållit ett tal där han för Indokina förespråkade vapenvila, fullständigt oberoende, direkta förhandlingar och ickeinblandning i Indokina från utländska stater. Han hade också sänt en ”med-

⁵⁹ Samma, s. 312 och Eden, a.a., s. 124.

⁶⁰ Dessutom hade Zhou till Mendès-Frances stora förvåning förklarat att han ”uppmånade Vietnam att försona sig, inte bara med Frankrike, utan också med Bao Dais Vietnam” (d v s den franskstödda sydvietnamesiska förtryckar-regeringen). Se Joyeaux, a.a., s. 240.

⁶¹ Källor om Bern-mötet: Porter, a.a., s. 621-622 och Joyeaux, a.a. 241.

⁶² Eden, a.a. 124 och Chen, a.a., s. 312.

lare” till Genève, och som där lyckats påverka delegaterna, bland dem Zhou Enlai. Mötet mellan Zhou och Nehru resulterade i en kommuniké som tillkännagav de ”fem principerna” om ”fredlig samlevnad”. Strax efteråt besökte Zhou Enlai premiärminister U Nu i Burma, varvid dessa principer återupprepades i ett gemensamt uttalande.⁶³ Zhou lovade också, liksom han gjort tidigare – och vilket kanske var långt mer betydelsefullt för stunden än gemensamma kommunikéer – att förmå Vietminh att dra tillbaka sina trupper.⁶⁴

Dessa möten var viktiga, men inte på långt när så viktiga som de samtal Zhou Enlai hade med Ho Chi Minh vid gränsen mellan Kina och Vietnam 3-5 juli. Några offentliga dokument från detta möte finns dock inte, bara en kort kommuniké som sade att de ”haft ett fullt utbyte av åsikter om Genève-konferensen med respekt inför frågan att återupprätta freden i Indokina och åtföljande frågor”.⁶⁵ Dagen efter mötet gjorde Ho Chi Minh ett eftergivligt uttalande om vapenvila i Indokina, vilket prisades i den kinesiska radion. Och fem dagar senare kommenterade *Nhan Dan* att mötet ”givit viktiga resultat”, och att om ”Mendès-France-regeringen bestämde sig för att bryta beroendet” till USA så var det ”säkerligen” möjligt med fred i Indokina.⁶⁶ Utifrån dessa samtal med Mendès-France, Nehru, Nu och slutligen Ho Chi Minh, är det rimligt att anta att Zhou Enlais påtryckningar främst hade gällt tre frågor:

- vapenvila i Indokina, och i enlighet med detta en temporär uppdelning av fr a Vietnam
- politisk återförening av Vietnam genom allmänna val
- neutralitet för Laos och Kambodja

Efter alla dessa samtal och försäkringar på olika håll inleddes den tredje fasen av Indokinakonferensen den 12 juli. Det gällde nu att komma till beslut, helst före den 20:e, det datum Mendès-France satt för en uppgörelse.

Den 13 juli träffades också Zhou Enlai och Mendès-France. Då den Iranske regeringschefen frågade honom hur mötet med Vietminhs ledare hade varit svarade Zhou honom leende:

”Hos alla dem som jag har talat med har jag funnit en lika stor längtan efter fred. Var och en av parterna måste ta steg i riktning mot varandra... Detta betyder inte att båda har ett lika stort antal steg att ta...”⁶⁷ I praktiken skulle det visa sig att det var Vietminh som fick ta de flesta och längsta stegen...

Vietminh körs över

Nyckeln till att bryta konferensens låsta situation låg nu också främst i hur Vietminh-delegaterna agerade. Ho Chi Minh spelade nu åter den förlikande och eftergivliga roll som blivit hans politiska kännetecken. Det var hans uppgift att förmedla de kinesiska och sovjetiska påtryckningarna, och försöka ena det vietnamesiska ledarskapet bakom Kinas och Sovjets önskade kompromiss. Huvudarenan för detta blev det 6:e plenat för Vietnamesiska Arbetarpartiets Centralkommitté den 15 juli. Ho Chi Minhs rapport på detta plenum utmärks av en mer eller mindre fullständig kapitulation för den linje som varit den internationella ”fredskampanjens” sedan början av 50-talet. Uttryckligen angav Ho också att Vietminhs militära segrar inte bara tillhörde ”vårt partis och regerings korrekta politik, vår armés och vårt folks hjältemod” utan också ”världsrörelsens för fred och demokrati”.⁶⁸ Under det att Ho återupprepade Zhou Enlais ”fem principer om fredlig samlevnad” påpekade han att hans möte med Zhou varit ”fruktbart”, och att Zhou:s samtal med Nehru, U Nu och Ho själv hade ”stärkt solidariteten mellan Asiens nationer”. Det var enligt Ho ”en framgång för vårt läger”. Ho krävde också att partiets tidigare program och paroller måste ändras:

⁶³ Chen, a.a., s. 312-313.

⁶⁴ Sar Desai, *Indian Foreign Policy in Cambodia. Laos and 1947-1964*, Berkeley, 1968, s. 48.

⁶⁵ Chen, a.a., s. 313.

⁶⁶ Samma, s. 313.

⁶⁷ Lacouture, Jean, *Ho Chi Minh*, Stockholm, 1969, s. 164-165.

⁶⁸ Ho Chi Minh, *Selected Writings*, Hanoi, 1973, s. 175.

”...i den nya situationen kan vi inte behålla det gamla programmet. Vår tidigare paroll var ‘motstånd till slutet’. Nu måste vi föra fram en ny: ‘Fred, enhet, oberoende, demokrati’. Vi måste med kraft hålla fredsfanan mot USA-imperialisternas direkta interventionspolitik, dess förlängning och utvidgning av kriget i Indokina. Vår politik måste förändras i enlighet härmed: tidigare konfiskerade vi de franska imperialisternas egendomar, nu, när förhandlingarna pågår, måste vi, i enlighet med principen om jämlikhet och ömsesidig fördel, tillåta att de franska ekonomiska och kulturella intressena bevaras i Indokina. Förhandlingar är förenade med rimliga ömsesidiga eftergifter. Tidigare sa vi att vi skulle köra ut och förgöra alla de franska angreppsstyrkorna; nu, under samtalen, har vi krävt och fransmännen har accepterat, att ett datum ska sättas för tillbakadragandet av deras trupper. Förut var vårt mål att krossa marionetternas administration och armé med perspektivet på nationell återförening. Nu praktiserar vi en eftergivlig politik och söker återförening av landet genom nationella val”.

Det är inte svårt att se hur denna programändring motsvarade Pekingbyråkratins önskade modell för ”fredlig samlevnad” i Indokina.

Men som vi tidigare angivit var det vietnamesiska ledarskapet inte enigt. Ho Chi Minhs rapport antyder detta på ett mycket öppet sätt:

”Situationen förändras kraftigt; ytterligare svårigheter och komplikationer har dykt upp; och som ett resultat därav förändras också folkets och kadrens tänkande. Om ledarskapet misslyckas i sina förberedelser och ledning, kan förvirring sprida sig i tanke och handling.

Följande avvikelser kan uppstå: *vänsteravvikelse* – de grupper som blivit berusade av våra ständiga segrar kommer att vilja slåss till varje pris, slåss till slutet. Liksom en man som inte ser skogen för bara träd lägger dessa märke till fiendens bakslag utan att fästa uppmärksamhet vid hans finter, de ser fransmännen utan att se amerikanerna, entusiasmeras av militära bedrifter och undervärderar den diplomatiska verksamheten. De förstår inte att vi, jämsides med den väpnade kampen, för vår kamp på internationella konferenser för samma mål. De opponerar sig mot nya order som de uppfattar som lika många högermanifestationer, som oöverlagda eftergifter. De ställer måttlösa villkor, oantagbara för motståndaren. De vill påskynda allt och förstår inte att kampen för freden är hård och invecklad. Om vi faller undan för denna vänsteravvikelse kommer vi att bli isolerade, både från vårt eget folk och från alla folk i världen och vi kommer att sluta med ett misslyckande.

Högeravvikelsen leder till pessimism, inaktivitet och principiösa eftergifter. Den orsakar misstro till folkets styrka och till att försvaga kampviljan; de förlorar vanan att utstå lidanden och önskar endast ett lugnt och lättvindigt liv.

Vänster- och höger-tendenserna har båda fel. De kommer att utnyttjas av fienden; denne kommer att dra fördel av dem och skada oss”.

Det var helt klart inte några hjärnspöken Ho Chi Minh polemiserade mot, utan åsikter som verkligen hade förankring i partiets och Vietminhs led. Det relativt stora utrymme Ho använder till att kritisera ”vänsteravvikelsen” antyder att den också var den starkare av de två tendenserna. Att motståndningarna var relativt allvarliga understryks också av det faktum att Hos rapport inte offentliggjordes förrän sju år senare!⁶⁹

I den relativt snabba uppgörelse som nu också träffades i Genève visade det sig att påtryckningarna från Zhou Enlai och Molotov givit resultat. (Dessutom hade Mendès-France sammanträffat med Vietminh-ledare på Edens inrådan...) Vietminh tvangs nu i slutskedet att göra allvarliga eftergifter:

Kravet på att få kontroll över hela Vietnam hade tidigt övergivits. Vietminh accepterade nu en tillfällig delning, och hade föreslagit 13:e breddgraden som demarkationslinje. Mendès-France och västmakterna insisterade, med Zhou Enlais goda minne, på 18:e breddgraden. Vietminh (Pham Van Dong) pressades till att kräva 16:e breddgraden. Efter ett kompromissförslag från Molotov, och efter att ”febril verksamhet utvecklats på alla nivåer” kom man överens om att dra linjen vid 17:e breddgraden. Det innebar att Danang, Hue och huvudväg 9 till Laos hamnade i södra delen, utanför

⁶⁹ Lacoutoure, a.a., s. 165.

Vietminhs kontroll.⁷⁰

Denna tillfälliga delning accepterades av Vietminh under förutsättning att fria val skulle hållas i hela Vietnam strax efter konferensen. Högst sex månader efteråt var Vietminhs krav. Mendès-France motsatte sig detta. Frågan löstes den 19 juli då Zhou Enlai föreslog att valen skulle hållas i juli 1956, d v s om två år! Så blev också avtalet.⁷¹

I slutskedet ”löste” också Zhou Enlai frågan om den internationella kommission som skulle övervaka valen i Vietnam. Dess sammansättning var en fråga som länge plågat konferensen sedan 14 maj. Sovjet hade föreslagit fyra ”neutrala” nationer som medlemmar: Polen, Tjeckoslovakien, Indien och Pakistan. Västdelegaterna *motsatte sig* detta. Sydvietnams delegat föreslog USA, vilket Kina inte gick med på. Den 18:e juli föreslog Zhou Enlai Indien, Polen och Kanada. Detta förslag godtogs enhälligt.⁷² Zhou Enlais agerande här var bara ett ytterligare och slutligt exempel på den ”anda” med vilken Kina inträtt i denna dess första stormaktsförhandling. Symptomatiskt nog hette det också i *Folkets Dagblad* den 19 juli, näst sista dagen för den slutliga överenskommelsen: ”Freden i Indokina hänger på kompromissen: anda”.⁷³

På kvällen den 20 juli var avtalet nästan klart. De olika delegationerna samlades nu för att skriva under. Men till allas förvåning vägrade representanten för det kungliga Kambodja att skriva under! Han ville inte skriva på något som tvingade Kambodja till total neutralitet och som skulle hindra det lilla landet att söka hjälp utifrån ifall det kände sig hotat. Inför hotet att i framtiden bli utsatt för ”kommunistisk expansion” krävde han rätten att få ha amerikanska baser på landets territorium. Förvånansvärt nog för de övriga delegaterna – inte minst Pham Van Dong – blev det Molotov som bröt isen. Efter utdragna samtal gick han med på den kambodjanska delegatens villkor under förutsättning att det ta gällde om Kambodjas ”säkerhet var hotad”. På frågan från den franska premiärministern om inte Laos – ”i rättvisans namn” – också borde få samma rättigheter brusade Molotov först upp, och såg ut att hota med förhandlingarnas totala sammanbrott, men lugnade snart ner sig och sade: ”OK, för Laos också!”.⁷⁴ Kambodja och Laos utsattes alltså inte för delning. Å andra sidan innebar detta att Pathet Lao bara fick kontroll över två nordostprovinser, medan Khmer Issarak blev helt förbigångna.⁷⁵ Istället öppnades de facto vägen för de imperialistiska staterna – USA och Frankrike – att kvarhålla och upprätta baser där. I Laos fick t ex de två franska baserna vid Savannakhet och Xien Houang vara kvar. Pham Van Dongs protester mot allt detta förmådde intet gentemot enheten mellan ”vännerna” Sovjet och Kina och Frankrike och Storbritannien.

En bra sammanfattning av innehållet i det avtal som slutligen undertecknades 20 juli 1954 utgör den ”pressrelease” som Mendès-France och Eden undertecknade och formulerade:

Vietnams delning. Staten Vietnam kommer att delas i två ungefär lika stora delar vid en demarkationslinje nära 17:e breddgraden, den norra delen (inklusive hamnarna Hanoi och Haiphong) läggs under Vietminh-regeringens kontroll och den södra delen förblir under kontroll av den vietnamesiska regeringen.

Områden för återgruppering. Franska unionsstyrkor norr om demarkationslinjen (d v s i Röda Flodens delta) och vietminhstyrkor söder om den linjen, kommer att dras tillbaka och koncentreras till återgruppe-

⁷⁰ Porter, a.a., s. 640 och Eden, a.a., s. 132.

Vietnameserna har avslöjat att kineserna tidigt utövade påtryck maj) för att Vietminh skulle överge kravet på 13:e breddgraden och i stället skulle inrikta sig på den 16:e. Men i ett skriftligt budskap från Zhou Enlai 30 maj gick Peking ännu längre och föreslog att Vietminh skulle acceptera att Hanoi, Haiphong och huvudled nr 5 (som förband dessa städer) placerades under gemensam fransk-vietnamesisk kontroll:

”Eftersom planen (med 16:e breddgraden) knappast kommer att accepteras skulle man kunna göra Haiphong till en frihamn med ett antal franska trupper stationerade i närheten. Om inte heller detta accepteras kan huvudled nr 5, Hanoi och Haiphong göras till en demilitariserad zon under gemensam kontroll”. (Citerat i *The Truth*, a.a., s. 21. Se även Burchett, a.a., s. 31.)

⁷¹ Joyeaux, a.a., s. 357-358 och Eden, a.a., s. 133.

⁷² Chen, a.a., s. 315.

⁷³ Samma, s. 316.

⁷⁴ Fall, Bernard, *Anatomy of a Crisis. The Story of the Laotian Crisis of 1960-61*, New York, 1969, s 60-62.

⁷⁵ *Keesing's Contemporary Archives*, juli 24-31, 1954. s. 13690-91

ringsområden inom 300 dagar.

Val i Vietnam. Val kommer att hållas samtidigt i båda delarna av Vietnam den 20 juli 1956, med syftet att upprätta en enad regering. Det kommer att organiseras efter konsultationer mellan Vietminhs och Vietnams regeringar, och utförs under överinseende av en internationell övervakningskommission bestående av Indien, Kanada och Polen.

Övervakning av vapenvilan. Internationella stilleståndskommissioner (en för varje av de förbundna staterna), bestående av representanter för Indien, Kanada och Polen, kommer att övervaka stilleståndsavtalets tillämpning och garantera, inter alia, att inga truppförstärkningar görs från någondera sidan under vapenvilan. Det mer detaljerade arbetet hur tillbakadragandet skall ske lämnas till blandade kommissioner med representanter från bägge sidorna. Den indiske medlemmen skall vara ordförande i var och en av de tre kommissionerna.

Kambodja. Kambodjas oberoende och politiska integritet kommer att erkännas av Vietminh-regeringen, och alla Vietminh-trupper dras tillbaka från landet.

Laos. Laos oberoende och politiska integritet kommer likaledes att erkännas av Vietminh-regeringen, som drar tillbaka alla trupper från landet. De laotiska "avvikarna" (d v s sympatisörerna till den provietminhska Pathet Lao-rörelsen) kommer att för tillfället koncentreras till de nordöstra provinserna Phong-Saly och Sam Neua under egen kontroll, dock under överinseende av en laotisk regeringsdelegation. Dessa områden kommer följaktligen att återinföras i kungadömet Laos efter valen 1955.

Utländska baser. Inga utländska baser kommer att stationeras i någon av de förbundna staterna. Detta gäller dock inte de befintliga franska baserna Savannakhef och Xieng Houang i Laos, inte heller den franska expeditionskåren som fortsätter att vara kvar i Sydvietnam.

Övriga bestämmelser. Krigsfångar och internerade civila kommer att frisläppas från båda sidor inom 30 dagar; politiska bestraffningar förbjuds, både mot individer såväl som mot deras familjer; utväxlingar av krigsfångar och civila som önskar gå över från den kommunistiska sidan till den icke-kommunistiska, och vice versa, ska genomföras utan dröjsmål.⁷⁶

Det står klart att de eftergifter Vietminh tvingats göra var anmärkningsvärt stora. De berövades stora områden de hade militär (och givetvis politisk) kontroll över, de tvangs dra tillbaka trupper från Laos och Kambodja, medan Frankrike kvarhöll vissa baser och USA kunde upprätta nya i skydd av de laotiska och kambodjanska "säkerhetsavtalen".⁷⁷ Vietminh tvingades också acceptera ett senareläggande av de val som i deras ögon skulle förvandla Vietnam från ett "tillfälligt uppdelat territorium" till en nation under Vietminhs ledning. Genève-avtalet gav alltså ingen *politisk* lösning för Vietminhs del, utan en *tillfällig militär* "lösning", något som med all klarhet också framgår av Genèvekonferensens slutdeklaration den 21 juli 1954:

Konferensen konstaterar att huvudsyftet med avtalet i fråga om Vietnam är att avgöra militära frågor i avsikt att få slut på fientligheterna och att den militära demarkationslinjen inte på något sätt tolkas eller utgöra en politisk eller territoriell gräns.⁷⁸

En del av de eftergifter Vietminh tvingades göra i avtalet kunde visserligen kompenseras i praktiken. Under hela Genèvekonferensen fortsatte Vietminhs militära offensiv och nya områden intogs. Åtskilliga kadrer i södra Vietnam kunde tillfälligt "avmilitariserats" efter Genève och istället bli "civila" kadrer som sysselsatte sig med politisk agitation och organisering inför de val som skulle hållas om två år, d v s i juli 1956.⁷⁹ *Men trots detta var det uppenbart att den vietnamesiska revolutionen tvingats till ett avsevärt bakslag, om än "tillfälligt" – det skulle ju dröja nära 20 år till dess Nord- och Sydvietnam återförenades!*

Efter Genève: Bokslut, hyllningar och... "självkritik".

Vi har tidigare visat vilka drivkrafter och realpolitiska intressen som låg bakom *Kinas* och *Sovjets*

⁷⁶ Samma, s. 13690-91.

⁷⁷ *Vietnam i dokument*, Stockholm, 1968, s. 47-48.

⁷⁸ Samma, s. 48.

⁷⁹ Hammer, Ellen, a.a., s. 338-339.

agerande på Genèvekonferensen, och hur Vietminh kläms mellan två sköldar: å ena sidan imperialismen (fr.a. Frankrike, England och USA) och å andra sidan Kina och Sovjet. Det var också med stor förtjusning amerikanska försvarsdepartementet konstaterade Sovjets och Kinas roll i den sk Pentagonrapporten:

Att Vietminh inte kunde få igenom sina krav berodde inte så mycket på västmakternas motstånd eller förräderi, utan på de kinesiska och sovjetiska påtryckningarna på dem att samarbeta... Såväl tillsammans som var för sig tvingade Moskva och Peking Vietminh att acceptera eftergifter. Tveklöst var de två ledande kommunistdelegaterna Zhou Enlai och Molotov som hade störst betydelse när det gällde att bryta dödlägen vid förhandlingsbordet genom kompromissinitiativ... ”Fredlig samexistens” var kännetecknet för denna diplomati. Kineserna var speciellt intresserade av säkerhet vid sina gränser och av buffertzoner för att hindra att USA byggde upp ett bassystem runt Kina och för att kunna trygga det ekonomiska uppbygget. De två kommunistmakterna tvekade inte att sätta sina egna intressen över Vietminhs.⁸⁰

Men det är också av intresse att gå igenom hur Kina, Sovjet och Vietminh själva efteråt framställde avtalet. De tre parternas bedömningar, såsom de avspeglades i de stora partitidningarnas ledarsidor, visar genom olika betoningar vilka intressen avtalet tillfredsställde för dem. I ett uttalande från 22 juli underströk Ho Chi Minh freden, oberoendet och återföreningen. *Nhan Dans* ledare den 25 juli välkomnade entusiastiskt avtalet och pekade på den stora betydelsen av den militära segern vid Dien Bien Phu. Avtalet sades vara ett ”bittert nederlag” för USA-imperialismen. *Nhan Dan* krävde avtalets omedelbara genomförande och att ”återförening, oberoende och demokrati” skulle bli en realitet.⁸¹

I Peking hyllades också avtalet entusiastiskt, men med helt andra betoningar. Det viktiga ansågs vara att ”fredliga förhandlingar” lett till framgång, och att Kina nu, enligt *Folkets Dagblad*, erhållit stormaktsstatus:

Genèvekonferensen har visat för hela världen att användandet av våld för att lösa internationella konflikter är fruktlöst, och att metoden att lösa internationella konflikter genom förhandlingar definitivt kommit för att stanna...

För första gången har Folkrepubliken Kina, i rollen som en av stormakterna, förenat sig med de övriga stormakterna i förhandlingar om vitala internationella problem, och därmed gjort de bidrag som vunnit erkännande i världsoptionens vida kretsar. Folkrepubliken Kinas position, som en av stormakterna, har universellt godkänts. Dess internationella prestige har ökat väsentligt.⁸²

Pravda uttryckte liknande tongångar och kopplade ihop avtalet med den tidigare ”fredskampanjen” som sovjetbyråkratin startat. Kinas insatser bedömdes som ”klara” men ändå andrahandsmässiga:

Upprättandet av fred i Indokina... står i nära och oskiljaktigt samband med de tidigare ansträngningarna från det fredsälskande lägrets sida...

Att fred åstadkommit i Indokina banar nu vägen för att lösa andra hittills olösta internationella problem. ... Sovjetunionens prestige befinner sig nu på en nivå utan motstycke i världens ögon och betraktas som fredens banérförare utav folken. Den politiska betydelsen av att Folkrepubliken Kina deltagit i att lösa viktiga internationella problem är nu klarare än någonsin.⁸³

Den mest intressanta skillnaden mellan å ena sidan Sovjets och Kinas syn, och å andra sidan Vietminhs, var de vietnamesiska kommunisternas tystnad när det gällde principen om ”fredliga förhandlingar”. Här övertrumfades Pekingbyråkratin sina kollegor i Kreml när det gällde att hylla denna ”princip”, medan Vietminh alltid markerade den väpnade kampens betydelse (t ex Dien Bien Phu)

⁸⁰ *US-Vietnam Relations*, Vol 1, del III.C., ”The Vietminh and Sino-Soviet Strategy”, s. C-1, C-2.

I Pentagonrapporten diskuteras utförligt de båda stora arbetarstaternas förhållande till den vietnamesiska revolutionen. I den populariserade versionen på c:a 500 sidor som New York Times publicerade är dessa avsnitt noggrant ”borttappade”. Avsnitten finns däremot att läsa i den 7 000-sidiga originalrapporten, som dock även den är censurerad.

⁸¹ Chen, a.a., s. 323-324.

⁸² Samma, s. 324.

⁸³ Samma, s. 325.

för förhandlingsresultatet.⁸⁴

Att den väpnade kampens vikt betonades innebär inte att det vietnamesiska ledarskapet var enigt i synen på avtalet. Som vi tidigare sett uppträdde motsättningar mellan å ena sidan den militära ledningen (bl a Giap) och kader i södern, och å andra sidan politisk kader i norr (Ho Chi Minh, Pham Van Dong). Strax efter förhandlingarna i Genève uttryckte också flera Vietminh-ledare sin stora besvikelse över eftergifterna.⁸⁵ En korrespondent för *New York Times*, Tillman Durdin, skrev t ex följande:

Ledare för Vietminh är inte allt för lyckliga över fredsuppgörelsen i Vietnam. Ett antal medlemmar i Vietminhs delegation har öppet deklarerat att pressen från den kinesiska premiärministern Zhou Enlai och Sovjets utrikesminister Molotov tvingade dem att acceptera mindre än vad de rätteligen borde ha fått.

Dessa officiella Vietminh-ledare ansåg vidare, enligt Durdin, att den militära situationen i Vietnam skulle ha gett Vietminh nära nog fullständig kontroll över Vietnam inom ett år, och att eventuellt också Kambodja och Laos skulle ha gått samma väg. De menade att ”deras revolution hade saktats ned, t o m avstannat, precis på tröskeln till fullständig seger”, som en följd av påtryckningarna från Kina och Sovjet.⁸⁶

General Giap och partiets sekreterare, Truong Chinh, menade också att Ho Chi Minh och Pham Van Dong alltför lättvindigt låtit sig övertalas av Zhou Enlai och Molotov. Giap accepterade i och för sig en temporär uppdelning av Vietnam, men menade att demarkationslinjen skulle ha lagts söder om

⁸⁴ ”En titt på de meddelanden och uttalanden Zhou Enlai kom att göra efter sin framgång på Genèvekonferensen om Indokina, visar i vilken utsträckning temat fred, fredlig samlevnad och nyttan är återkommande konsultationer mellan asiatiska stater kommit att tillfälligt ersätta temat om Kina som den framtida revolutionens vägvisare. Allt gjordes för att inför den internationella opinionen moraliskt och politiskt isolera amerikanerna, som ställdes utanför den allmänna fredsströrelsen.

Genèvekonferensen hade stärkt Pekings ekonomiska och politiska positioner på den indokinesiska halvön. För Kinas del medförde Vietminhs kontroll över Tonkinbukten ett antal säkerhetspolitiska och ekonomiska fördelar, särskilt när Röda Flodens dal utgör en naturlig väg ut för tre eller fyra av de kinesiska sydvästprovinserna. Samtidigt tenderade gränsen vid den 17:e breddgraden att göra vietnameserna mer mottagliga för kinesiska förslag. I detta avseende, p g a både allmänpolitiska och regionala intressen, verkade kinesernas syn på den närmaste framtiden vara helt skild från Vietminhs, vilket framgår av en jämförelse mellan de tal Zhou Enlai och Pham Van Dong höll vid den senares besök i Peking 2 och 3 augusti 1954.

Tonen i Pham Van Dongs kommentarer var våldsamt; han fäste uppmärksamheten på Pathet Laos och Khmer Issarak såväl som på Vietminh. Överenskommelsen i Genève betraktade han som en början till segern, inte dess slut. Den 3 augusti 1954 sa han:

’Genèvekonferensen är en seger för oss men bara den första fasen i segern. Vi måste fortfarande konsolidera och utveckla denna seger. Genèvekonferensen har öppnat nya vidder för folken i Vietnam, Khmererna och Pathet Lao, som kämpar för fred, återförening, oberoende och demokrati. Vietnams folk och det Vietnamesiska arbetarpartiet kommer all fortsätta att arbeta för nya segrar i enlighet med president Ho Chi Minhs rapport om den nya situationen och de nya uppgifterna... De måste fortsätta att stärka de nära banden med de khmeriska och laotiska folken för att förverkliga alla de tre indokinesiska staternas fullständiga nationella rättigheter’.

Zhou Enlais hyllning till Vietminh var ytterst anspråkslös: ’Vietminhdelegationen har spelat en viktig roll för att uppnå fred i Genève’. Noggrant undvek han att nämna Pathet Lao och Khmer Issarak. Samma dag uttalade han sig på den vietnamesiska ambassaden:

”Den överenskommelse om att återupprätta freden i Indokina som slutförts vid Genèvekonferensen är ett väldigt bidrag till världsfredens och säkerhetens konsolidering, särskilt freden och säkerheten i Asien. Del visar återigen på det faktum att freden segrat över kriget. Den underlättar ytterligare avspänning i Världen och banar nya vägar för att lösa de internationella frågorna genom förhandlingar. Allt fler folk sluter nu upp bakom den fredliga samlevnaden mellan stater med skilda samhällssystem. Folken ser mer och mer med avsky på dem som insisterar på sk maktpolitik, en politik som syftar till väpnad expansion och krigsförberedelser.”

...Zhou uttryckte gång på gång att Kina föredrog att den franska närvaron bibehölls i Indokina”.
(Citerat ur Guillermaz, J, *The Chinese Communist Party in Power*, 1976, s. 172-173).

⁸⁵ Kahin-Lewis, a.a., s. 45. En annan journalist, Wilfred Burchett, avslöjar att Pham Van Dong vid en mottagning för journalister dagen efter Genèvekonferensens avslutning yttrade:

”Jag vet inte hur vi ska förklara allt som hänt för våra landsmän i söder”.

Citerat i Burchett, Wilfred, *The China-Cambodia-Vietnam Triangle*, Chicago-London, 1979, s.40.

⁸⁶ Kahin-Lewis, a.a., s. 45.

Dalat. Därigenom skulle Centrala Höglandet och viktiga kuststäder i Annam, Danang och Hue ha hamnat i händerna på Vietminh.⁸⁷ Truong Chinh ansåg att Genèvekonferensen var ett tecken på att de stora kommunistmakterna var på väg att överge klasskampen i världsskala, och istället acceptera att världen förblev delad mellan den internationella borgarklassen och den internationella arbetarklassen. Han betraktade också Zhou Enlais tillämpning av ”De fem principerna om fredlig samlevnad” som en avvikelse, typisk för en borgerlig intellektuell som ”blivit revolutionär”.⁸⁸

Men trots denna kritik förblev den en ”affär inom familjen”. Pham Van Dongs, och framför allt Ho Chi M auktoritet var i längden alltför stark för att dessa motsättningar skulle till någon allvarligare spricka i leden. Giap och Truong Chinh lät sig med tiden övertalas av Ho Chi Minh. Trots allt skulle ju fria val hållas i Vietnam och Vietminh åtnjöt stor popularitet hos en överväldigande majoritet av befolkningen. Kanske kunde man i politiska kampen inför valet kompensera de militära och territoriella eftergifterna.

Värre var det då med kritiken från kadrer i södra Vietnam. De fick ju bära den tyngsta bördan av Genèveavtalets konsekvenser, eftersom de tvingades lägga ner vapnen och utsätta sig för Diem-regimens förtryck.⁸⁹ En Vietminh-ledare i söder uttryckte senare sitt missnöje på följande sätt:

När Genèveöverenskommelsen undertecknades fanns det redan mycket av misstroende gentemot Centralkommittén och Ho Chi Minh, därför att folk kände att Södern alltid skulle bli behandlat som ett offerlamm när det gällde återföreningen. Nu uppmanades de i Söder att sätta sig ner och offra ännu mer. De kände det som om Partiet och Ho Chi Minh hade visat sig vara ännu dummare än fransmännen, amerikanerna eller t o m själv.⁹⁰

Dessa motsättningar kom att kom att kvarstå, speciellt när det stod klart att de ”fria valen” inte skulle bli av, och kom att spela en framträdande roll i frågan om den väpnade kampens återupptagande i Söder under slutet av 50- och i början av 60-talet.

När det gäller Kinas och Sovjets agerande under Genèveförhandlingar är det intressant att notera att ingendera av dem använt den andres agerande i Genève såsom ett argument för att ha ”förrått kampen”, ”övergivit den proletära internationalismens principer” etc. Inte ens under den sino-sovjetiska konfliktens mest heta ögonblick drogs rävspelet kring Genève fram! Därtill var både de sovjetiska och kinesiska byråkraterna alltför medvetna om sin gemensamma skuldbörda i denna sak. Däremot har viss ”självkritik” kommit från Zhou Enlais sida, långt efter 1954. Bl a i ett samtal med asienexperter i Peking 1971. Agerandet i Genève skulle enligt Zhou Enlai ha berott på att ”... vid den tidpunkten saknade vi, liksom våra vietnamesiska vänner, erfarenhet av internationella frågor”. Denna otillräckliga erfarenhet ledde enligt Zhou Enlai till att USA tilläts stödja avtalet utan att behöva skriva under det:

Hur kunde det vara så att ett land som inte skrev under en överenskommelse kunde svära på att inte störa denna överenskommelse?

Skulle ni inte säga att vi saknade erfarenhet i de här frågorna för att kunna tillåta något sådan? Ni kan kritisera mig för detta. Jag själv, som en av de kinesiska delegaterna vid konferensen, accepterar er kritik.⁹¹

Ett liknande uttalande gjorde Zhou ett år senare i samtal med författaren-journalisten Harrison

⁸⁷ Warbey, William, *Ho Chi Minh and the struggle for an independent Vietnam*, London, 1972, s. 93.

⁸⁸ Samma, s. 95.

⁸⁹ Naturligtvis var Ho Chi Minh medveten om detta. I hans rapport (se not) till 5:e plenat hette det:

”De av våra landsmän som bor i de trakter som hittills varit fria, och som Fienden provisoriskt kommer att ockupera, kan ha skal för sitt missnöje, och vissa av dem kommer att se saken i svart, kommer att tappa modet och kan således bara bli ett lätt byte för våra motståndares exploatering. Vi måste få dem att förstå att i hela landets samlade och långsiktiga intresse måste man söka uthärda det aktuella provisoriet. Det kommer att lända dem till ära att göra detta. Nationen kommer att vara dem tacksamma för detta”. (s. 179).

⁹⁰ Racc, Jefferey, *War Comes to Long An: Revolutionary Conflict in a Vietnamese Province*, Berkeley, 1973, s. 74.

⁹¹ Citerat i *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, vol. 3, No. 3 – Vol. 3, No. 4, s. 44-45.

Salisbury⁹²: Dessa lättvindiga och närmast blåögda ”bortförklaringar” stämmer inte med historiens fakta. Att skylla på bristande erfarenhet är givetvis ett försök att blanda bort korten. Zhou Enlai, liksom Molotov, visste mycket väl varför de agerade som de gjorde, och varför USA tilläts smita undan avtalets underskrift. Det var frågan om *medvetna eftergifter* som Peking- och Moskvabyråkratin gjorde. I första hand hade de båda byråkratierna sökt tillfredsställa sina egna nationella särintressen. Priset för detta fick de tre indokinesiska befrielseörelserna betala. En korttänkt taktik från Sovjets och Kinas sida förvisso – vilket Zhous ”självkritik” i eftertankens kränka blekhet visar – men absolut inget *ogenomtänkt* agerande till följd av ”avsaknad av erfarenhet”...

Vietnam och Kina 1954 – en utvärdering

Ur klasskampens, den proletära internationalismens och socialismens synvinkel var Sovjets och Kinas agerande i Genève oförsvarbart. Peking- och Moskva-byråkratin spelade en kontrarevolutionär roll i enlighet med den stalinistiska traditionen. Visserligen tillhörde Vietminh-kommunisterna också denna tradition, och hade tidigare visat sig beredda att hålla tillbaka revolutionen och att göra ödesdigra eftergifter i förhandlingar.⁹³ Men det vore fullständigt falskt att utifrån detta dra slutsatsen att Ho Chi Minh & Co inte hade några avsikter att denna gång föra den militära kampen till seger, att åstadkomma Vietnams återförening och påbörja uppbygget av en vietnamesisk (kanske t o m indokinesisk) arbetarstat. Tvärtom tyder allt på att erövringen av Dien Bien Phu gav enorm medvind i kampen, och att Vietminh stod berett att befria hela Vietnam (och övriga Indokina) med militära medel. Men om nu de två främsta vännerna i den stalinistiska familjen – två arbetarstater, varav den ena med stora militära och materiella resurser – vände Vietminh-kommunisterna ryggen, vart skulle då Ho Chi Minh vända sig efter hjälp? Till den ”internationella arbetarklassen”? Men dess politiskt aktiva delar behärskades av antingen Moskvapartierna eller socialdemokratin. De förra skulle knappast ha gått emot sina uppdragsgivare i Kreml, och de senares ledare stämde hellre in i det pågående kalla krigets antikommunism än att uppmana till någon fortsatt kamp mot imperialismen. Ho Chi Minh såg den vietnamesiska befrielsekampen inklämd mellan Moskvas och Pekings egna nationella intressen. Dessutom **överdrev** han uppenbarligen – sin stalinistiska tradition trogen – svårigheterna för Vietminh att på egen hand fortsätta kampen, d v s hotet om en amerikansk militärintervention uppförstorades. Å andra sidan sattes samtidigt alltför stor tillit till att imperialistmakterna – inklusive USA som inte ens undertecknade avtalet – skulle respektera Genève-avtalets punkter om fria val i Vietnam. Ho Chi Minh och flera andra Vietminh-ledare, spred illusioner om att det som *inte* uppnåts *militärt* istället kunde återvinnas på den politiska arenan.⁹⁴

Det är intressant att konstatera att vietnameserna numera avfärdar argumentet om ett överhängande amerikanskt hot. De kinesiska ledarna tillgrep detta för att övertyga vietnameserna om att det var nödvändigt att göra långtgående eftergifter för att komma fram till en fredlig uppgörelse.

Kina var oroligt över det möjliga i ett amerikanskt militäringripande i Indokina, vilket kunde hota Kinas säkerhet. Men det bör påpekas att Kina använde det amerikanska hotet om ett utvidgat krig till att utöva påtryckningar på Vietnam.⁹⁵

Vietnameserna menar idag istället att kampen mycket väl kunde ha drivits vidare, *under förutsättning att Kina givit den sitt stöd*:

⁹² Salisbury, Harrison, *To Peking and Beyond*, 1973, s. 225-226. I detta samtal deklarerade Zhou också att han kände sig ”personligt ansvarig för att ha pressat vietnameserna till att gå med på avtalet”.

⁹³ Den s k augusti-revolutionen 1945 Förträddes t ex av Ho Chi Minh och Vietminh-ledarna då de släppte in imperialisttrupper i Saigon, och för att dölja sina misstag lät mörda en stor del av de oppositionella revolutionärerna. (Om detta se Stig Erikssons artikelserie [Trotskism och stalinism i Indokina](#) från Internationalen, våren 1975). Om Ho Chi Minhs kapitulation inför fransmännen i förhandlingarna i september 1946, se Fall, Bernard, *Vittne i Vietnam*, s. 322. Se också Lacoutoure, a.a., s. 249 och Isaacs, Harold, *No Peace in Asia*, New York, 1948, s. 173-174, vilken menar att Ho Chi Minh utförde de ödesdigra kompromisserna 1946 på order av franska kommunistpartiets utsände...

⁹⁴ Kahin-Lewis, a.a., s. 48, 83-85.

⁹⁵ *The Truth*, s. 22. Se även *Vietnam Courier* 8/79, s. 4-5.

Efter Dien Bien Phu är det uppenbart att med det socialistiska lägrets stöd, speciellt från Kina, var armén och det vietnamesiska folket förmöget att befria hela landet. Men den lösning som de franska och kinesiska delegationerna kom överens om avspeglade varken styrkeförhållandena på slagfältet eller de politiska krav som fördes fram av Vietminhs delegation.⁹⁶

Låt oss därför gå tillbaka och se på de orsaker och de specifika *kinesiska* intressen vi angivit som skäl till varför Peking-byråkratin vägrade att ge detta stöd:

1. ”...Kina (var) intresserat av att bryta sin isolering och få landet erkänt som en av ‘stormakterna’. och därigenom förlänas ett säte i FN”.

Detta motiv går knappast att bestrida. Att Kina krävde en FN-plats var ett känt faktum inom alla kretsar, inte minst de imperialistiska staternas regeringar. Att dessa dock inte ville se Kina i FN, utan aktivt bekämpade ett eventuellt inträde, kan bara bekräfta den kinesiska byråkratins strävan. (Denna strävan är så mycket mer anmärkningsvärd med tanke på FN:s USA-dominerade sammansättning vid den tidpunkten, och den roll FN spelat i t ex Korea).

Epitetet ”stormakt” drog sig Peking-ledarna inte för att uttryckligen använda i sin utvärdering av sin egen insats vid Genèvekonferensen. Kravet på en FN-plats och ”rätten” att få betrakta sig som en ”stormakt” kan tyckas som små drivkrafter för ett förräderi. Men i den kinesiska byråkratins ”strategi” – ”att lösa internationella konflikter genom fredliga förhandlingar” – var de tungt vägande komponenter, tyngre än den indokinesiska revolutionens framgångar...

2. ”...byråkratin ansåg sig hotad av de amerikanska framstötarna i Sydostasien. Efter Kinas ingripande i Korea-kriget hade vissa kretsar inom USA-administrationen öppet hotat med att använda atomvapen och t o m invasion av Kina. Byråkratin fruktade en utvidgning av Indokina-konflikten som eventuellt också kunde leda till världskrig...”

Som vi visat ovan säger vietnameserna *idag* att dessa farhågor var överdrivna.⁹⁷ Allt tyder på att deras ståndpunkt är riktig. Fram till brytningen med Kina höll dock vietnameserna masken i namn av det ”socialistiska lägrets enhet”, och hävdade officiellt motsatsen. Det amerikanska hotet var ju t ex en av huvudpunkterna i Ho Chi Minhs rapport inför centralkommittén 15 juli 1954: ”... de grupper som vill... slåss till varje pris, slåss till slutet... ser fransmännen utan att se amerikanerna...”⁹⁸ Låt oss därför undersöka argumentets giltighet.

Oavsett om det amerikanska hotet var allvarligt menat eller ett skrämselföretag, så behövde den kinesiska byråkratin ändå lugn och ro. I början av 1950 höll Kina på att demobilisera stora delar av sin armé. Ekonomin var i oordning, och man hade påbörjat diskussionen om den första femårsplanen (1953-57). Korea-kriget fick byråkratin att uppskjuta båda projekten. Den gladdes ingalunda över att delta direkt i kriget – men den var tvungen till det. Det amerikanska hotet framstod ju som en klar realitet i Korea. Efter vapenstilleståndet i Korea i juli 1953 ansåg byråkratin att den interna

⁹⁶ Se föregående not.

⁹⁷ Detta är en åsikt som också framförts av ledande Röda Khmerer. Vid ett partimöte i maj 1972 sade Hou Youn (senare utrensad av Pol Pot):

”Europas socialistiska makter, som åderlåtits av andra världskriget, liksom de asiatiska socialisterna som försvagats av de kinesiska och koreanska krigen, övervärderade vid denna tidpunkt imperialismens styrka och pressade de segerrika indokinesiska revolutionärerna att upphöra med kampen och acceptera fredsfördraget med de imperialistiska makterna”. Citerat i Carney., T.M., *Communist Party Power in Kampuchea. Documents and Discussion*, New York, 1977, s. 37.)

Observera dock hur Hou Youn försöker urskulda Moskva och Peking genom att betona det ”socialistiska lägrets” svaghet kring 1954. Längre än så kunde man inte gå ens i interna partissammanhang i början av 70-talet... Jfr. *Pol Pots* värdering av Genève-avtalet:

”Denna vår folks revolutionära kamp och det krigsbyte som följaktligen erövrats upplöstes i tomma intet genom Genève-avtalet 1954”. (Pol Pot, *Lita till egna krafter*, Stockholm, 1978, s. 13).

Observera att Pol Pot inte nämner något om vem som bar skulden för detta, men i andra sammanhang har antytts att Vietminh-ledningen var ansvarig för förraderiet.

(I en kritisk artikel i *Vietnambulletinen* nr. 3-4/78 bemöts också Pol Pots-Kinas version av Genève-konferensen).

⁹⁸ Ho Chi Minh, *Selected Writings*, a.a., s. 180.

situationen inte tillät några ytterligare ansträngningar. (Under 1953 pågick dessutom skarpa inre strider i *KKP* mellan Mao Zedong och alliansen Gao Gang – Rao Shushih.)⁹⁹ Den tilltagande konflikten i Indokina måste lösas med andra medel än de militära, ansåg Peking. Den måste lösas med ”fredliga förhandlingar”. Men för att imperialismakterna skulle gå med på en sådan ”lösning”, insåg Peking att Vietminh måste få till förhandlingar så fort som möjligt. Detta var ett av den stora ”fredsoffensivens” syften 1953-54...

Hur starkt var då egentligen det amerikanska hotet mot Indokina vid denna tidpunkt? Fallet Korea visade visserligen att USA var berett att gå hårt fram mot ”den kommunistiska expansionen”, men nu när ett stilleståndsavtal undertecknats, var verkligen USA berett att drastiskt utvidga ett nytt krig i Indokina?

För det första hade USA tvingats avpollettera en av de främsta krigshetsarna i Korea-kriget, general McArthur. Denne hade öppet uttryckt sitt missnöje med Trumans, som han uttryckte det, ”defaitism”. Istället ville han bomba Manchuriet och öppna en andra front genom att sätta in Chiang Kai-sheks styrkor på det kinesiska fastlandet. När Truman – som själv hotat med atomvapen! – tvingades avskeda McArthur för dennes planer, utgör det en fingervisning om att USA-imperialismen inte ännu stod beredd till en regelrätt utvidgning av ens Korea-kriget.¹⁰⁰

För det andra skulle något liknande vara långt mycket svårare i Indokina, som ju var en *fransk koloni*, vilket inte var fallet med Korea. I Korea kunde USA föra krig mycket på FN:s sanktioner och under förevändningen att man försvarade en ”fri stat” mot ”kommunistisk aggression”. Ett liknande resonemang var knappast möjligt i fallet Indokina. Frankrike kunde i och för sig ha lagt grunden till en sådan argumentation om det givit de indokinesiska staterna ”fullt oberoende”. Men för det första vägrade den franska kolonialismen att göra något sådant, och för det andra misstänkte Eisenhower och många andra – med all rätt! – att Ho Chi Minhs kommunister direkt skulle vinna första bästa val i ett fritt Vietnam.¹⁰¹

För det tredje förutsatte ett militärt ingripande från USA:s sida ett aktivt stöd från dess allierade, framför allt Storbritannien. Men en sådan ”gemensam aktion” i Indokina avvisades från brittiskt håll, och därmed ställdes USA ensamt att bära ett eventuellt krigsengripande.¹⁰²

För det fjärde skulle ett direkt militäringripande i Indokina utmana den inhemska opinionen i USA. Dels av de skäl vi nämnt ovan, men mycket också utifrån det faktum att det amerikanska folket under en tio-årsperiod tvingas ställa upp bakom två stora krigsansträngningar, andra världskriget och koreakriget. Tusentals ytterligare offer i ett nytt krig – långt svårare att motivera än de tidigare – kunde leda till en svår politisk situation på hemmaplan för USA-imperialismen.¹⁰³

För det femte var Vietminhs militära position mycket stark. Utan direkt hjälp av kinesiska trupper hade man kämpat till sig kontrollen över när närmare tre fjärdedelar av Vietnam. Frånvaron av kinesiska trupper i Indokina innebar att USA också fräntogs det argument man flitigt använt i Korea: ”den kinesiska aggressionen...”¹⁰⁴

⁹⁹ Se artikeln om Kinas utrikespolitik i *Fjärde Internationalen* nr 1-82. [ingår i denna artikelsamling, xxx se artikelsamlingen [Kina, vänstern, Vietnam & utrikespolitiken](#), MF anm]

¹⁰⁰ Uttalandena om att använda atombomber, omfattande militärintsatser och ”gemensam aktion” som hökarna McArthur, Dulles, Radford m fl slängde fram i stridens hetta hade dock ingen verklig politisk förankring i USA. Som Sven Öste skriver:

”... det fanns inte inom regeringen, försvarsstaben och kongressen någon enighet för ett sådan beslut. Arméchefen, general Matthew Ridgway, uttalade sig klart negativt och många av de ledande demokraterna i kongressen, bl a senatsledaren Lyndon Johnson, vände sig mot en politik som skulle kunna leda till att amerikanska soldater kastades in i ’blodigt tumult’”. (Öste, Sven, *Vietnam – hökens år*, Stockholm, 1968, s. 34-35).

Se även Horowitz, David, *Kontrarevolution*, Stockholm, 1969, s. 218.

¹⁰¹ Kahin-Lewis, a.a., s. 58. Se även Öste, a.a., s. 31-35.

¹⁰² Horowitz, David, *Från Jaha till Vietnam*, s. 122. Se även Kahin-Lewis, a.a., s. 39-40.

¹⁰³ Kahin-Lewis, a.a., s. 44.

¹⁰⁴ Samma, s. 30 och 47. Se även Chen, a.a., s. 286.

Det fanns alltså i själva verket betydande krafter som verkade *mot* ett amerikanskt militäringripande i Indokina, med eller utan atomvapen. De officiella kinesiska och sovjetiska farhågorna (som vietnameserna tvangs "acceptera"...) var i mångt och mycket obefogade. Snarare avspeglar oron byråkratiernas egna intressen – krav på lugn och ro, status quo, på del internationella planet – än de aktuella styrkeförhållandena. I det stalinistiska tankeschemat har den djupt överdrivna försiktigheten – att inte "provocera" imperialismen till världskrig med några revolutioner – en framskjuten plats. Men i verkligheten har faktiskt *ingen* revolution lett till världskrig. Vare sig den ryska 1917, den jugoslaviska 1945, den kinesiska 1949, den kubanska 1959, den indokinesiska 1975, den nicaraguanska 1979 har lett till att världskrig startats! Däremot gäller omvända: revolutioners *nederlag* leder ofta till imperialismens frammarsch, fascism och världskrig. Det andra världskriget var bara möjligt därför att den tyska arbetarrörelsen ödelagts 1933, den franska arbetarklassens kampvilja snöpts av folkfronten 1936-37 och att den spanska revolutionen slutligen krossats i blod 1939. Förvisso leder revolutioner till att imperialismen "provoceras" i den meningen att den efter fullbordat faktum söker isolera och motarbeta den nya revolutionära staten med ekonomiska diplomatiska blockader o s v. Och naturligtvis tar imperialismen till vapenskrammel och t o m militär intervention i viss utsträckning, gärna genom "ombud": Sovjetunionen invaderades t ex av fjorton stater under inbördeskriget, Chiang Kai-Sheks trupper genomförde ständiga småattacker mot kinesiska fastlandet långt efter 1949 och på Kuba anstiftade USA den patetiska "invasionen i Grisbukten". Men för att dessa angrepp på revolutionen ska kunna resultera i regelrätt världskrig, eller ens ett regionalt storkrig (med stormakterna direkt inblandade), krävs helt andra styrkeförhållanden för imperialismens och kontrarevolutionens del. En segerrik social revolution, eller en revolution på väg att segra, kan i själva verket istället hindra att ett världskrig bryter ut. Den stalinistiska teorin om att imperialismen permanent kan "neutraliseras", genom att den internationella arbetarklassen utövar ett lagomt "tryck" på borgarklassen, är däremot en ren utopi och leder till att kampen om makten skiljs från kampen mot kriget. "Kampen för fred", d v s pacifismen, stoppar inga världskrig av den enkla orsaken att imperialismen inte låter sig övertygas av förståndsargument.¹⁰⁵

3. "Den kommande konferensen kunde bidra till ännu bättre relationer med de 'neutrala' nationalistregimerna i Asien, fr a Burma, Indonesien och Indien, om Kina – genom påtryckningar på Vietminh – visade sig förmöget att utöva ett passiviserande inflytande på kommuniströrelserna i området".

I sitt slutanförande på Genèvekonferensen lade Zhou Enlai ut ytterligare en av de trevare, gentemot andra asiatiska stater, som nu blivit allt vanligare Pekings utrikespolitik:

Vad folken i Asien otvivelaktigt önskar är, inte splittringar och motsättningar, utan fred och samarbete. I den kollektiva fredens intresse i Asien, är det vår åsikt att Asiens nationer borde rådgöra sinsemellan och samarbeta.¹⁰⁶

Genèvekonferensen innebar också att den kinesiska diplomatin i Asien fick en skjuts framåt. Pekings insatser för att hålla tillbaka Vietminh hade imponerat på många av de asiatiska ländernas regimer. Kulmen nåddes på s k Bandungkonferensen i april 1955, där Zhou Enlais uttalande om att Kina var berett på en avspänning i med USA gjorde stort intryck på de närvarande delegaterna.¹⁰⁷

Att detta skedde på bekostnad av stödet till den revolutionära kampen – *inte minst i Vietnam!* – står utom allt tvivel. Det stöd som gavs var antingen verbalt, till intet förpliktigande *ord*, eller materiellt mycket begränsat och helt beroende av vilken inställning landets regim ifråga hade gentemot Kina för tillfället. I förhållande till kommunistpartier i regionen som redan var etablerade (och inte var i behov av materiellt hjälp i första hand) – som t ex de indonesiska kommunistpartiet, IKP en –

¹⁰⁵ Om detta se t ex Trotskij, Leo, *Den permanenta revolutionen*, 1973, s. 174-175. Se även Stig Erikssons artikel, "Revolutionär utrikespolitik fredlig samexistens eller proletär internationalism?", i *Fjärde Internationalen*, 34/81, s. 41-47.

¹⁰⁶ Kahin-Lewis, a.a., s. 272.

¹⁰⁷ Samma, s. 273-279.

sanktionerade Peking en strategi som satte den ”nationella kampen” över klasskampen, och förordade ”antiimperialistisk enhet” med regimen. I fallet Indonesien ledde denna ”revolutionära strategi” till att IKP – ett av världens största kommunistpartier! – utplånades 1965.

4. ”Kina hoppades få till stånd ett ‘skyddande bälte’ av svaga, neutrala stater runt om sig i Sydostasien: Burma, Kambodja, Laos... och ett delat Vietnam”.

Detta var faktiskt ett av de viktigaste syftena med Pekingbyråkratins agerande på Genèvekonferensen. Zhou Enlai var ”särskilt ihärdig”, skriver Eden, i att framhålla att de tre indokinesiska staterna skulle vara ”oberoende, suveräna och neutrala”.¹⁰⁸ Kina och Sovjet stödde aldrig heller helhjärtat Vietminhs krav på att representanter för Khmer Issarak och Pathet Lao skulle få närvara på konferensen. Detta skulle uppenbart ha försvårat situationen avsevärt. Trots det nära samarbetet med Vietminh var Khmer Issarak och Pathet Lao till viss del självständiga organisationer, och det skulle ha varit betydligt svårare för Zhou Enlai och Molotov att tvinga tre parter i Indokina till reträtt än bara en. Istället erkände både Kina och Sovjet de kungliga regeringarna i Kambodja och Laos, och tvingade Vietminh att acceptera detta. Dessa två länders ”neutralitet”, som den tillskrevs i Genèveavtalet, hindrade dock inte länderna att söka stöd utifrån, d v s från USA, om dessas ”säkerhet” ansågs hotad, d v s om de ställdes inför ”kommunistisk aggression”.

Att Vietnam delades sågs av de flesta parter som en ”tillfällig åtgärd”. Det sades också uttryckligen i avtalet. Begreppen ”Nord” och ”Syd” var ännu inte uppfunna. Men Peking-ledarna hade en helt annan uppfattning. Ett delat Vietnam, under en lång tid framöver, passade väl in i deras planer. Dagen efter att Genèveavtalet skrivits under föreslog också Zhou Enlai på en middag med Ngo Dinh Luyen (Diems yngre bror!) att en legation för Saigon skulle upprättas i Peking – ett förslag som knappast riktas till en regim som för det första inte ens förtjänade ett *erkännande*, och som för det andra bara beräknades sitta de två åren fram till valet! Diem avvisade dock förslaget.¹⁰⁹ Det bör påpekas i detta sammanhang att Kina mellan 1945-54 *inte* haft någon ambassadör i Hanoi, utan att denne utnämndes strax *efter* Genèvekonferensen...¹¹⁰

För att upprätthålla ett delat Vietnam kom Kina (liksom Sovjet) att ytterst blygsamt protestera mot att Diem (med USA:s stöd) saboterade de utlysta valen. Mot Diems terror och USA:s ökade engagemang rådde Peking Vietminh att ”ligga lågt”, och som en följd därav gavs mycket lite materiellt stöd till Hanoi och Vietminh. I praktiken hade vi i Vietnam fått en kopia av den ”koreanska modellen...”

5. ”Pekingbyråkratin eftersträvade – trots den aktuella alliansen – ett så stort oberoende från Sovjet som möjligt. Ett kraftfullt, självständigt agerande på konferensen skulle visa omvärlden att Kina inte var en simpel bricka i sovjetbyråkratins spel”.

Av historiska skäl var förhållandet mellan de kinesiska och sovjetiska kommunistpartierna

¹⁰⁸ Samma, s. 272.

¹⁰⁹ Se Joyaux, a.a., s. 296-297 och 358. Se också Burchett, a.a., s. 36-37 och *Vietnam Courier* 8/79, s. 4-5.

Det är på sin plats att säga några ord om denna märkliga middag. Vård för tillställningen var Zhou Enlai.

Anmärkningsvärt nog var bara delegationerna från de indokinesiska staterna inbjudna. Förutom Vietminh deltog representanter för kungadömena Laos och Kambodja samt för den sydvietnamesiske ”kejsaren” Bao Dais regering?

Zhou Enlai chockerade vietminhrepresentanterna genom att först utbringa en skål för ”kejsarens Bao Dai och sedan för kungarna i Laos och Kambodja. Men det skulle bli ännu värre. Under middagen föreslog nämligen Zhou plötsligt att den sydvietnamesiska representanten Ngo Dinh Luyen borde besöka Peking. När Luyen frågade i vilken egenskap han skulle komma svarade Zhou: ”Varför sätter ni inte upp en legation i Peking?” Sedan vände sig Zhou till den bestörte Pham Van Dong och anmärkte att det faktum att Hanoi stod närmare Kina ideologiskt inte uteslöt att Saigon hade diplomatisk representation i Peking. ”Trots allt är ni båda vietnameser och är vi inte alla asiater?” tillade Zhou.

Zhous middagsbjudning uttryckte det faktum att Peking ansåg det viktigare att öka sitt inflytande i Saigon än att stödja Vietminh i den fortsatta kampen för landets återförening. I själva verket var Peking inte intresserat av någon fortsatt revolution i Indokina. Detta agerande ingick i den politik Peking tillämpat alltsedan dess: *att bevara ett Indokina splittrat på flera svaga stater och att minimera det vietnamesiska inflytandet i hela regionen.*

¹¹⁰ Taylor, a.a., s. 7.

ansträngt. Den kinesiska revolutionens omedelbara behov av stöd 1949 och det ”kalla kriget” förde emellertid de två partierna och staterna närmare varandra. Men sovjetbyråkratins vägran att till fullo backa upp Kina i koreakriget fick Peking att tänka till. Man misstänkte, och med all rätt, att Sovjet enbart skulle utnyttja Kinas bidrag till ”fredliga samlevnaden” för egen räkning, och utlämna Kina åt dess egna problem.

Det hindrade dock inte Kina och Sovjet att agera tämligen enat på Genèvekonferensen. Båda hade sina egna motiv för detta. Sovjet oroade sig över situationen i Västeuropa, hotet från ett enat politiskt-militärt block uppbackat av USA. Kina ville få ett snabbt slut på stridigheterna i Sydostasien, kriget i Korea och Indokina. För både Sovjet och Kina blev Genèvekonferensen en hävstång för dessa syften, ett forum där byråkratierna kunde köpa och sälja på den ”fredliga samlevnadens” marknad. Och här måste Kina sälja ut mest för att kunna köpa något. Om ”kalla kriget” förvisso riktade sig mot Sovjet, så riktades det än mer mot Kina. Att Kina dessutom deltagit aktivt med trupper i Korea gjorde saken ännu värre i imperialismens ögon. Kina hade således långt fler barriärer än Sovjet att bryta igenom för att accepteras som trovärdiga affärsmän på de internationella ”fredskonferenserna”.

Zhou Enlai tvangs alltså agera än mer eftergivligt än Molotov under Genèveförhandlingarna. Å andra sidan gick han inte heller tomhänt därifrån. Dessutom ökades Kinas prestige i framför allt Asien, och betraktades alltmer som en självständig kraft i förhållande till Sovjet. På Bandungkonferensen, ett år efter Genève, deltog inte heller Sovjet i överläggningarna. Sovjetbyråkratin prisade ändå konferensens resultat, och hoppades förmodligen att de kinesiska kollegorna ”skötte jobbet åt dem” i den delen av världen. Inte desto mindre skulle det visa sig att de, i den mån de hoppades så, hade räknat fel. Peking hade helt egna planer, oberoende av Moskvans...

Den kinesiska byråkratin hade alltså satt sina egna intressen före den indokinesiska revolutionens under Genève-förhandlingarna. På varje punkt vi tagit upp bekräftas också detta av vietnameserna själva *idag*, framför allt i den sk Vitboken (*The Truth about...*) och artiklar i *Vietnam Courier*. Som vi har visat finns det ingen anledning att betvivla faktauppgifterna i dessa publikationer. Tragiskt nog är det först nu – när Vietnam och Kina står i öppen konflikt – som vietnameserna satt sin prestige och sitt godkännande bakom dessa avslöjande uppgifter. Hade detta gjorts tidigare kunde det kinesiska svärmeriet ha dämpats upp och hindrats, från att lägga sina mytbildningar över vietnamrörelser och vänstergrupperingar världen över. Men vietnameserna valde att tiga (I den meningen har de mycket gemensamt med t ex Enver Hoxha och Albanien som nu också har en retroaktiv uppgörelse med Mao och den kinesiska politiken).¹¹¹

Trots att det kinesiska förräderiet nu dragits fram i ljuset fortsätter vietnameserna att i samma andetag karaktärisera Genèveavtalet som en ”stor seger för de revolutionära krafterna i Indokina”.¹¹² Vi kan inte hålla med om det. Tvärtom! *Genèveavtalet* innebar ett *bakslag* för den indokinesiska revolutionen, i så måtto att mycket av vad som vunnits på slagfältet fick uppges.

Men avtalet innebar å andra sidan inte den indokinesiska revolutionens *nederlag*! Det hade varit något helt annat. Trots allt visade segern vid Dien Bien Phu vilken våldsam revolutionär kraft de indokinesiska folkens kamp utgjorde, och trots allt påbörjades en antikapitalistisk utveckling i norra Vietnam. Det kunde varken det kinesiska eller det sovjetiska förräderiet dölja. Och åtminstone *en* viktig lärdom för framtiden hade vietnameserna dragit av Genèvekonferensen:

Vi lärde oss en hel del av Kinas manövrer. Det är helt avgörande under diplomatiska förhandlingar att hålla saker och ting i egna händer. Låt inte andra blanda sig i. Förhandla enbart utifrån era egna intressen. Det var därför som vi vid Pariskonferensen – till kinesernas stora förtrytelse – höll allt under strikt kontroll.(...)

¹¹¹ Se t ex Hoxha, Enver, *Reflections on China*, vol. 1 o 2, Tirana 1979 och dokumenten i *Kinas brytning med Albanien*, Oktoberförlaget, Stockholm 1978, s. 25-108 [finns på marxistarkiv.set: [Kinas brytning med Albanien MF anm](#)]

¹¹² *The Truth*, a.a., s. 23.

På grund av förräderierna i Genève förlängdes vår kamp i tjugo år. Men våra militära, politiska och diplomatiska erfarenheter visade en sak! Man måste vara fullständigt oberoende. Det är en levande realitet som rör vårt eget kött och blod.¹¹³

¹¹³ Enligt en av Pham Van Dongs medhjälpare under Genève-konferensen citerad av Burchett, a.a., s. 40-41.